T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE'DE KADINLARIN EĞİTİMİNE BAKIŞ: "18 -35 YAŞ KADINLARIN PENCERESİNDEN"

TURANA VALİYEVA

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. GÜLDEN AYNACI

EDİRNE 2021

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

16 / 11 / 2021

Turana VALİYEVA

ÖZET

Tezin Başlığı:

Azerbaycan ve Türkiye'de Kadınların Eğitimine Bakış: "18 - 35 Yaş Kadınların Penceresinden"

Yazar Adı: Turana VALİYEVA

Kadınlar için var olan temel haklarından biri eğitim hakkıdır. Kadınlar eğitim haklarını kullanırken, kadın olmalarına bağlı çeşitli zorluklar yaşayabilmekte, farklı engellemelerle karşılaşılabilmektedir. Eğitim ve mesleki yaşamda görülen zorlukların çoğunun temeline bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı Türkiye ve Azerbaycan'da kadınların eğitim hayatını tarihi süreçlerde değerlendirmek, yeni bilgilere ulaşacak şekilde günümüzdeki durumunu izlemektir. Türkiye ve Azerbaycan'ın eğitim sisteminin konuyla ilgili genel durumu ele alınarak kadınların eğitim hayatına etkin şekilde katılımı için geçmişten bu yana ortaya çıkan değişimler incelendi. Toplumsal cinsiyet temelinde, kadınların karşılaştıkları olumsuzluklar; her iki ülke açısından değerlendirildi.

Çalışma Aralık 2020 - Mayıs 2021 tarihleri arasında Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan 18 - 35 yaş arasındaki 860 kadın ile yapıldı. Azerbaycan ve Türkiye'de kadının eğitimdeki fırsat eşitliğindeki yeri, ortak ve farklı özellikleri belirlendi. Eğitimde kadının yeri, kronolojik olarak 1890 - 2021 yılları arasında incelendi.

Kadının eğitim hayatı ile ilgili olarak yaşadığı cinsiyete dayalı sorunlara farkındalık arttırılmalıdır. Kadınların eğitim hayatındaki engellerin optimal düzeyde ortadan kaldırılması, ülkelerin kalkınma sürecine olumlu yansımaktadır. Azerbaycan ve Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların eğitimine yönelik akademik, sosyal, kültürel yapısal reformların arttırılması çalışma önerisi olarak sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Eğitim, Azerbaycan'da Eğitim, Kadınların Eğitimi

ABSTRACT

Title of the Thesis:

Overview of Women's Education in Azerbaijan and Turkey: "From The Perspective of 18-35 Year Old Women"

Author Name: Turana VALİYEVA

One of the most fundamental rights of women is the right to education. While women are exercising their right to education, they may experience various difficulties due to being a woman, and different obstacles may be encountered. Looking at the basis of most of the difficulties seen in education and professional life, the existence of gender inequality is observed.

This research aimed to evaluate the educational life of women in Turkey and Azerbaijan in historical processes and monitor the current situation in a way to reach new information. The general situation of the education system of Turkey and Azerbaijan on the subject was discussed, and the changes that have emerged since the past for the effective participation of women in education life were examined. The negativities based on gender faced by women were evaluated for both countries.

Our study was conducted with 860 women between the ages of 18 and 35 living in Turkey and Azerbaijan between December 2020 and May 2021. The place of women in equal opportunities in education in Azerbaijan and Turkey, their common and different characteristics are determined. The place of women in education was analyzed chronologically between 1890 and 2021.

According to the study findings; Awareness of the gender-based problems faced by women in education should be increased. To eliminate the obstacles in the education life of women at an optimal level reflects positively on the development process of countries. Increasing the academic, social and cultural structural reforms for gender equality and women's education in Azerbaijan and Turkey is presented as a study proposal.

Keywords: Gender, Education, Education in Azerbaijan, Education of Women

ÖNSÖZ

Çalışmanın amacı, Türkiye ve Azerbaycan'ın eğitim sisteminde cinsiyete dayalı olarak yaranan sorunlara çözüm aramak ve özellikle eğitim aşamasında kadınların karşılaştıkları zorlukları tespit etmektir.

Lisansüstü eğitimimin ilk günlerinden itibaren destek gördüğüm değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ebru Zümrüt BOYACIOĞLU hocama, tecrübesini paylaşarak daha verimli çalışmama yardımcı olan, bu süreçte karşılaşmış olduğum zorluklarda destek sağlayan danışmanım Doç.Dr.Gülden Aynacıhocama, veri ve istatistik değerlendirmelerindeki yardımları için Doç. Dr. Selçuk Korkmaz'a teşekkür ederim.

Eğitim hayatımda bana tecrübe ve bilgileri ile destek sağlayan bütün hocalarıma, maddi ve manevi destekleri ile beni Edirne'de yalnız bırakmayan yakın çevreme, ülkemden ve ailemden uzak olduğumu hissettirmemek için bana zamanlarını ayıran büyüklerime, her zaman yanımda olan kıymetli aileme (eğitim hayatıma hep çok kıymet veren anneme ve bu zor süreçlerde çocuklarının eğitimini her zaman ön planda tutan babama) ve özellikle de bu sürece başlamak için beni teşvik eden değerli ağabeyim Turan Valiyev ile ablam Yıldız Valiyeva' ya teşekkürlerimi sunarım.

Turana Valiyeva

11. 10. 2021

EDİRNE

İÇİNDEKİLER

ÖZET…….....III

ABSTRACT…….....….IV

ÖNSÖZ…….....V

TABLOLAR LİSTESİ…….....VIII

GRAFİKLER LİSTESİ…….....IX

KISALTMALAR……..……..X

GİRİŞ…….....1

1. BÖLÜM…….....4

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EĞİTİM…….....…….....4

1.1.Kavramsal Çerçeve…….…….....4

1.2.Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.…….....5

1.3. Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim İlişkisi……..……6

1.4. Eğitimin Toplumlar Üzerindeki Önemi……9

2. BÖLÜM…….....13

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE'NİN EĞİTİME DAYALI ORTAK ÖZELLİKLERİ.....13

2.1. Azerbaycan ve Eğitim İle İlgili Genel Bilgiler…….....13

2.2. Azerbaycan ve Türkiye'de Eğitimde Kadının Tarihsel Süreci.....15

2.3. Türkiye Cumhuriyeti Kurulması Öncesi Kadınlar ve Eğitim…….....17

2.4. Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kadınların Eğitimde Kazanımları…….....19

2.5. Türkiye Cumhuriyeti'nde Kadınların Eğitiminin Toplumsal Cinsiyet Kapsamında İncelenmesi…….....20

2.6. Azerbaycan ve Türkiye'de Eğitimle İlgili Sosyodemografik ve Kültürel Başlıca Özellikler…….....23

2.7. Azerbaycan'ın Kalkınmasında Eğitim ve Kadın.....24

2.8. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Kadın.....25

2.9. Cumhuriyet Dönemi'ne kadar Azerbaycan'da Kadınların Eğitim ve Sosyal Yaşamdaki Yeri…….....26

2.10. Günümüzde Azerbaycan'da Kadınların Eğitim ve Sosyal Yaşamdaki Yeri…….....29

3. BÖLÜM.…….....…….34

MATERYAL VE METOD…….....34

3.1.Çalışma Dizaynı ve Katılımcılar…….....….....34

3.2. Araç ve Yöntem..…….....34

3.3. Etik Kurul Onayı…….....……..35

3.4. İstatistiksel Analiz…....…….…….…..….....…...35

4. BÖLÜM.…….....…….37

BULGULAR……..…….....37

5. BÖLÜM.…….....57

TARTIŞMA……...……..…….…….....57

SONUÇ VE ÖNERİLER…….…….69

KAYNAKÇA……...…….....…….……...72

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri…….…….....….41

Tablo 2. Eğitime Bakış Açısı ve Toplumsal Cinsiyet……....43

Tablo 3.”Sosyal Yaşam, Meslek Hayatı ve Eğitime Bakış Arasındaki İlişki”…….…..46

Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet ve Değer Yargıları……...48

Tablo 5. Katılımcıların Azerbaycan ve Türkiye’de Eğitim Hayatının Yerine Bakış Açısı…….....51

Tablo 6. Menzuniyet Derecesine Göre Cevaplar”…….….....53

Tablo 7.Mezuniyet Derecesi ve Eğitim Hayatı Boyunca Yaşanan Farklı Durumlar Arasındaki İlişki……..……..….....56

Tablo 8. 2019-2020 Akademik Yılı Başlangıcında Öğrencilerin Eğitim Türlerine Göre Cinsiyet Dağılımı (ARDSK, 2020)…….....66

GRAFİKLER

Grafik 1: Ülke ve Yaşam Yeri Değişkenleri.

Grafik 2: Eğitim Ile Ilgili Cinsiyete Dayalı Sorunlar ve Yaş Arasındaki Ilişki

Grafik 3: Kardeş Sayısı Ile Eğitim Düzeyi Arasındaki Ilişki

Grafik 4: Katılımcıların Mezuniyet Düzeyi ve Eğitimde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Olumsuzluklarla Karşılaşma Ilişkisi

Grafik 5: Eğitim Yoluyla Kadınlara, Kendini Yenileme Gibi Özellikler Kazandırılabileceği Hakkında Katılımcıların Istekli Olma Düzeyi

Grafik 6: Katılımcıların Yaşam Yerleri Ile Okullarda Cinsiyete Dayalı Sorunlar Arasındaki Ilişki

KISALTMALAR

AHC: Azerbaycan Halk Cumhuriyeti

M. E. Resulzade: Mehmet Emin Resulzade

H.Z. Tağıyev: Hacı Zeynalabidin Tağıyev

H. M. Zerdabi: Hasan Malikov Zerdabi

GİRİŞ

Kadın ve erkeklerin, toplumsal cinsiyet kalıpları içinde kalmadan, toplumda etkin birerbirey olarak rol alması, toplumda saygın biçimde yerini koruyabilmesi; haklarını bilmesi ve gereğinde kullanabilmesi ile yakından ilişkilidir. Bu hakların başında gelen eğitim, toplumun her ferdinin diğer tüm haklarını bilmesi ve yerinde kullanması acısından önemlidir.

Kız ve erkeklerin bir arada olduğu eğitim sistemini ifade eden karma eğitim, Ortaçağdan günümüze, kadınların toplumsal statü içerisinde ikinci sınıf olarak görülmesine yol açan farklı coğrafi, dini ve feodal yaklaşımlara karşı verilen mücadelenin simgesi haline gelmiştir. Toplumsal cinsiyete karşı elde edilen, en değerli kazanımlarından biri olarak nitelendirilebilir (Coşkun, 2015: 38).

Ülkelerin sosyal ve ekonomik gücü üzerinde nüfusun eğitim durumunun etkisi büyüktür (Astakhova ve ark., 2016: 6). Okur-yazar oranının yüksek olduğu ülkelerde, ekonomik kalkınma imkânları da güçlenir. (Seferov veAkkuş, 2005: 360). Azerbaycan bu yönden şanslı sayılmaktadır. Çünkü, önceki dönemlerde komünist rejimin özelliği dolayısıyla okuma-yazma sorunlarını çözmüştür. Ancak yine de bu ülke, dünya medeniyetlerinden soyutlandığı için çağdaş eğitim ve medeniyet araçlarından uzakta kalmıştır (Seferov veAkkuş, 2005: 360). Bu nedenlerle Eski Sovyet Cumhuriyetler Birliği içinde, farklı toplumlarda özellikle eğitim alanında büyük ayrılıklar meydana gelmiştir. Avrupa'daki devletlerin eğitim seviyesine göre, Türk cumhuriyetlerinde eğitim seviyesi istenilen düzeylere ulaşamamıştır.

Azerbaycan nüfusunun eğitimde cinsiyet eşitliği durumu tarihsel süreç içerisinde zaman zaman değişime uğramıştır. Azerbaycanda özellikle kadın nüfusun eğitim ve öğretime katılımı, Sovyet Döneminden günümüze kadar geçen sürede değişikliklere maruz kalmıştır. 1926 yılında okul çağı ve sonrasındaki nüfusunun yaklaşık % 30'u okur-yazarken, 1970 yılında bu oran % 99'a ulaşmıştır. Azerbaycan'da son olarak yapılan nüfus sayımına göre okuma-yazma bilenlerin oranı % 98.2 (erkeklerin % 98.6'sı, kadınların ise % 97.7'si) gibi oldukça olumlu bir düzeye ulaşmıştır. Kadın ve erkekler arasındaki okuma-yazma oranında belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durum Sovyetler Birliği Dönemi'nde uygulanan eğitim sistemi ile alakalıdır. Okur-yazar nüfusun, bitirilen son öğrenim kurumları içerisinde en büyük payı liseyi bitirenler oluşturmaktadır. Liseyi bitirenlerin % 39.8'lik oranına karşın, ortaokulu bitirenler % 13, üniversiteyi bitirenler ise % 17.7'lik (erkek nüfusun % 19.5, kadın nüfusun ise % 16) bir oran içermektedir (Seferov ve Akkuş, 2005: 362). Son yirmi yılda, yüksekokul ve üniversiteyi bitirenlerin nüfusa oranları giderek artmaktadır. Akademik eğitim seviyesi yükselen bir millet, ülkesinin kalkınma ve gelişmesinde pozitif bir rol alır.

Eğitimde cinsiyet eşitliği Türkiye'de gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), en dezavantajlı bölge olarak Doğu Anadolu'ya özel ilgi göstererek, kız çocuklarının eğitimini yaygınlaştırmak için çeşitli önlemler başlatmıştır. Doğu Anadolu'ya gidildikçe; ekonomik olarak daha az gelişmiştir. Çok eşli evlilikler ve çocuk yaşta evlilik, aileler üzerindeki ekonomik yükü en aza indirmek için yaygın bir kültürel uygulamadır. Rakamlar, kızların yüzde 20'sinden fazlasının çocuk evliliğine maruz kaldığını göstermektedir (Cin ve Walker, 2016: 143). Türkiye'de genel olarak, okula kayıt yaptıran kızların sayısını artırmak için ilkokul eğitiminin yaygınlaştırılmasına odaklanılmıştır. Kızların okula kayıt olduktan sonra devamının izlenmesi gerekmektedir.

Kadınlar, yaşam ve eğitim hakları başta olmak üzere yasal haklarını bilmelidir. Toplumsal haklarını, erkekler ile eşit ve etkin kullanan her kadın, toplumun gelişiminde son derece önemli katkı sağlar.

Çalışmanın amacı; Türkiye ve Azerbaycan'da kadınların eğitim yaşamında yaşanılan zorlukları; 18-35 yaş kadınların penceresinden değerlendirmesidir. Çalışmada dünyada, kadınların eğitim alanında erkekler kadar yetkin olmadığına inancın düzeyini Türkiye ve Azerbaycan'dan örneklem ile belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışma Bakü ve Türkiye'de yaşayan genç kadınlarda, çevrimiçi online görüşme ile gerçekleştirilmiştir. Öncelikle çalışma hakkında bilgi verildikten sonra gönüllü olan katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve toplumsal cinsiyet bağlamında eğitime bakış açıları ve deneyimleri incelenmiştir.

1. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EĞİTİM

1.1.Kavramsal Çerçeve

Cinsellik ile cinsiyet kavramları birbirinden farklı iki kelime olarak algılanmaktadır. Cinsiyet; biyolojik, fizyolojik ve anatomik olarak bilinen bir duruma karşılık olarakgelirken cinsellik ise bu anlamlardan bağımsız yalnızca ampirik bir yaklaşımın hedonist bir memnuniyeti şeklinde ortaya çıkmıştır (Erol, 2021: 37).

Toplumsal cinsiyet ise, tek bir boyutla açıklamak mümkün olmayan bir kavramdır. Bu kavramın psikolojik, kültürel, sosyolojik ve politik gibifarklı etkialanları mevcuttur. Kişinin toplum içindeki yerini ve bunlara uygun davranış kalıplarını anlatmak amacıyla kullanılan bir ifadedir (Sumbas ve Erdemir, 2021: 117). Kadınlar ve erkekler arasındaki,sıklıkla rastlanan farklılıkların; toplumsal nedenlerden kaynaklanan yönlerine dikkat çekmektedir. Toplumsal cinsiyet, erkeğeve kadına toplumsal bağlamda verilen roller olarak nitelendirilmektedir (Serçelik ve Çiftçi, 2021: 34).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği tehdidi; akademik bir grubun kadın üyelerinin, bir değerlendirme görevindeki performanslarının, alanda aşağılık bir grup gibi

yargılanacağından endişe duymaları şeklinde de karşımıza çıkmaktadır (Casad, Hale, ve Wachs, 2017: 41).

1.2. Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek olarak insanların toplumsal alanda doğaları gereği farklılıklar gösterdiklerini değerlendirmektedir. Ancak bununla birlikte; esasen bulundukları toplumların mı kadın ve erkekleri farklı kıldığı üzerine odaklanır. Bu tartışma, toplumsal cinsiyet kavramının tanımlanmasında ve nitelendirilmesindeki çıkış noktasını temsil eder.

Cinsiyet kavramı, kadın veerkeklerin; fizyolojik özelliklerindeki farklılıklarına göre ayrılması olarak açıklanabilir. Toplumsal cinsiyet kavramı ise; toplum içerisindeki kadınlık ve erkeklik özelliklerinin; eğitim,kültür,gelenek-görenek ve sosyal alanlardaki, rol, yükümlülük ve davranışlarını değerlendirmek için kullanılan bir kavramdır. Genel anlamıyla; cinsiyet kavramı insanların fizyolojik vebiyolojik farklılıklarıyla ilgilenir. Oysaki; toplumsal cinsiyet kavramı kültürel, sanat, akademik, ve pek çok alanda toplumsal olarak kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri nitelendirmek için kullanılmaktadır.

Cinsiyet eşitliği söz konusu olduğu zaman, daha çok kadınlara odaklanılmasının en belirgin nedeni ;kadın-erkek eşitliği konusunda istenen düzeyde gelişmelerin kaydedilmemesindendir. Toplumda erkekler ve kadınlar benzer olduğu kadar, ortak olmayan yaşam kalitesine sahip olmaları ve kadınların fırsat eşitliği ile

ilgili konularda dezavantajlı olmaları, cinsiyet eşitliği tablosunda kadınlarla ilgili verilere ayrıntılı olarak bakılmasını gerektirir (Demirdirek ve Şener, 2014: 51).

Özellikle kadınlar eğitim haklarını kullanmaları sırasında, toplumda çeşitli sorunlar yaşayabilmekte, farklı zorluklarla karşılaşılabilmektedir. Bu zorlukların pek çoğunun temeline bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu görülmektedir (Özaydinlik, 2014: 97).

Toplumsal cinsiyet olgusu, kuralları sabit olmamakla birlikte dünyanın çok ülke ve toplumunda yaşanan eşitsizlik sorundur. Toplumsal cinsiyete dayanarak kadına ve erkek için biçilen değerler ve kalıplar hiyerarşik olarak kadınlara kıyasla erkeğin 'üstte ve önde' olması suretiyle ayrıştırıcıdır. Kadın, toplumsal olarak kabul edilmiş cinsiyetinden ötürü erkekten farklı ve öteki olarak tutulmaktadır (Bingöl, 2014: 2014). Benzer olumsuz farklılıklar hemTürkiyehemAzerbaycan'da görülmektedir.

1.3.Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim İlişkisi

Kız çocuklarının eğitimine yatırım yapmak, uzun zamandır gelişmekte olan dünyanın çeşitli zorluklarına karşı bir panzehir olarak görülmektedir. Araştırmacılar, politikacılar ve sanatçılar, kız çocuklarının eğitiminin hem bireysel hem de toplumsal değerini savunmaktadır. Kapsamlı araştırmalar göstermektedir ki; kızların eğitimine yapılan yatırımlar yalnızca kadınların eğitim başarısı için değil, aynı zamanda anne ve çocuk sağlığı, daha bilinçli aileler, kadınların güçlendirilmesi, demokrasi, milli

gelir artışı ve üretkenlik için vazgeçilmezdir. Dünya ülkelerinin üçte ikisinden fazlasında yetişkin kadınlar hala erkeklerden daha az eğitime sahiptir. Çalışmalar incelendiğinde; görülüyor ki özellikle son 20 yıldır, kadınlar bugün tarihin herhangi bir noktasında olduğundan daha eğitimliler (Jalovaara ve ark., 2019: 575).

Dünyanın her ülkesinde kadınlar bugün elli yıl öncesine göre daha fazla eğitim almaktadır. Ancak, kadınların okullaşmasındaki artışa rağmen, kadınlar hala erkekler kadar eğitimli olamamaktadır. Cinsiyet farklılıklarına toplumsal yaklaşım, günümüzde dahi olması gereken düzeye erişememiştir (Evans, Akmal, ve Jakiela, 2020: 19). Gelişmiş ülkelerde, cinsiyet farklılıkları daha nadir devam etmektedir. Cinsiyet farklılıklarının büyük olduğu ülkelerde, aynı zamanda erkek çocuklarının da eğitim seviyesinin düşük olduğu görülmekteir. Bu ülkelerin orantısız bir kısmı, diğer kalkınma ölçütlerinde de (yaşam beklentisi, kişi başına düşen milli gelir ve devlet kapasitesi ölçütlerinde) kötü performans göstermektedir. Ülkelerin refah seviyesi arttıkça, erkek çocukları için yüksek eğitim seviyelerine ulaşılmakta, dolayısı il ekızlar da eğitime daha kolay erişim sağlamaktadır (Psaki, Chuang, Melnikas, Wilson, ve Mensch, 2019: 15).

Kadınlar bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik eğitimi ve kariyerlerinde yetersiz temsil edilmektedir. Araştırmalar, akademik performansdaki cinsiyet farklarının ortaokulda veya lisede ortaya çıktığını öne sürmektedir. Ancak Meta-analizlerden elde edilen kanıtlar göz önüne alındığında, kadınların eğitimde yeterince temsil edilmemesi için bir yetenek açıklaması artık inandırıcı değildir. Geniş bağlamsal faktörler; toplumsal beklentiler, ebeveyn ve akran etkisi ve eğitim ana dalları ve organizasyonlarındaki erkek ayrımcılıklı iklim kadınların motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir (Halpern veark., 2007: 8). Akademik yetenek ve seçimler erkekler için, kızlara göre daha ılımlı desteklenmektedir (Casad, Hale, ve Wachs,

2017: 41). Sosyokültürel bir perspektiften bakıldığında, araştırmalar erkeklerin egemen olduğu ortamların kadınları nasıl tehdit edebileceğini ve geri planda bırakılma tehdidi ortaya çıkarabileceğini, bu da kadınların aidiyet duygularını azaltabileceğini, dışlanma duygularını artırabileceğini ve akademik alandan ayrılmaya yol açabileceğini savunmaktadır (Beasley ve Fischer, 2012: 435; Halpern ve ark., 2007: 8). Ötekileştirilme ve toplumsal cinsiyet deneyimleri, kadınları eğitim ve kariyerlerini sürdürmekten caydırabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet açısından kalıplaşmış önyargılar ile karşılaşma tehdidi, cinsiyet kimliği ve akademik performans ile ilgili araştırmaların büyük çoğunluğu üniversite öğrencisi örnekleriyle yapılmıştır. Bununla birlikte, çocuklar ve ergenlerle yapılan araştırmalar, eğitimde cinsiyet kalıp yargıları bilgisinin ilk ve ortaöğretim kadar erken ortaya çıktığını bildirmektedir (Casad, Hale, ve Wachs, 2017: 41). Toplumsal cinsiyet tehdidinin, kızların akademik performansı üzerindeki negatif etkileri, pek çok çalışmada gösterilmiştir (Casad, Hale, ve Wachs, 2017: 41; Halpern ve ark., 2007: 8). Bu erken eğitim deneyimlerinin; eğitim ve kariyerlerini sürdürme konusundaki tutumlarını ve planlarını olumsuz şekillendirdiği görülmektedir (Casad, Hale, ve Wachs, 2017: 41). Eğitimde kızlara karşı önyargılar silsilesi, ortaokulda belirmeye başlamaktadır ve yalnızca gelişimin başlarındaki deneyimleri inceleyerek, eğitimde kızları elde tutmakve kariyerlerinde işe almak için müdahaleler tasarlanmalısı son derece önemlidir. Kızların mesleki gelişiminde önemli bir pik noktası olan, 18- 35 yaş kadınlara odaklanılmalıdır.

Kadınların, toplumsal cinsiyet tehdidine sıklıkla maruz kaldığı durumlardan biri de; sınavlara girdiklerinde, performanslarının bu kalıp yargıya göre değerlendirileceğinden endişe duymalarıdır. Sınavlarda kötü performans gösterirlerse, bu kalıp yargıyı doğrulamaktan korkmaktadırlar (Steele, 1997: 618).

Bu tehdit, zayıf sınav performansı ve akademik veya mesleki alandan ayrılma, eğitim ve kariyere devam etmeme gibi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Casad, Hale, ve Wachs, 2017: 41).

Kadınlar, kadınların akademik becerisine ilişkin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını doğrulamaktan endişe duyuyorlarsa, bu ek bilişsel yük, performansın düşmesine, eğitim alanına ait olmama duygusuna ve alandan ayrılmaya neden olmaktadır (Woodcock, Hernandez, Estrada, veSchultz, 2012: 103).

1.4. Eğitimin Toplumlar Üzerindeki Önemi

Dünyada ve Türkiye'de de eğitim alanı, başka birçok konuda olduğu gibi, cinsiyet eşitsizliklerinin yoğun olarak yaşandığı bir alandır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, temel bir insan hakkıdır. Bu eşitlik; en temel uluslararası belgeler, sözleşmeler ve taahhütnamelerde yerini almaktadır. Sözü geçen belgelere taraf olan devletler de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda taahhütte bulunmuş olmaktadırlar. Türkiye de imzaladığı uluslararası uzlaşılar aracılığı ile, birçok alanda bu yükümlülüğün altına girmiştir (Aydoğan, 2021: 16).

Birleşmiş Milletler tarafından sunulan bir bulgu ise; Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi (TCEE) olarak adlandırılmaktadır. Bu bulgu kapsamında üreme sağlığı, güçlenme ve istihdam boyutlarında; anne ölümlülük oranı, ergen doğum oranı, meclisteki kadın ve erkek oranı, nüfusun en az ortaöğretime sahip olan erkek ve kadın oranı, kadın ve erkek nüfusun işgücüne katılım oranı alt göstergelerinde

değerlendirme yapılmaktadır. İlk olarak 2010'da hesaplanan TCEE değerine göre Türkiye, 2015 yılında 0,328 değeri ile 159 ülke arasında 69. sırada yer almıştır (Aydoğan, 2021: 16; Büker, 2018: 4).

Toplumsal cinsiyet alanında; uluslararasarası değeri olan bir diğer gösterge seti ise, Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanmaktadır. "Küresel Cinsiyet Uçurumu (The Global Gender Gap Report)" başlıklı rapor, 2006 yılından beri güncellenerek yayınlanmaktadır. Rapor toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, kadınların ekonomik yaşama katılımını, eğitimde kadınların payını, yaşam süresi, sağlık, gibi boyutlarda ele almaktadır. Raporda kullanılan alt göstergeler ise işgücüne katılım, aynı iş için alınan ücretin kadın-erkek karşılaştırması, farklı mesleki istihdam alanlarında; kadın-erkek oranı şeklinde gösterilmektedir. 2017'de yayınlanan rapor incelendiğinde, Türkiye, bir önceki yıla oranla 1 sıra daha gerileyerek 131. sırada yer almıştır. 144 ülkenin değerlendirildiği raporda, en az cinsiyet uçurumuna sahip ülke ise İzlanda olarak açıklanmıştır. 2015 yılında, 115 ülke bazında yapılan sıralamada Türkiye 115. sırada, 2016'da ise toplam 144 ülke arasında 130. sırada yerini almıştır (Aydoğan, 2021; Büker, 2018 :4).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD); tarafından yayınlanan Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri; eğitim, sağlık, toplumsal iş gücüne katılım, ve iktisadi alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin data sağlamaktadır. Kadınların dezavantajlı olduğu alanlar; ücret farkı, işgücüne katılma oranı, yönetici olarak çalışanların toplam istihdamdaki payı, cinsiyete göre önde gelen büyük şirketlerin yönetim kurulu üyeliği ve istihdamın toplam sektör ve cinsiyete göre dağılımı olarak belirtilebilir (Büker, 2018: 4).

Son yıllarda, Avrupa ülkeleri orta ve yüksek öğrenim seviyelerinde dikkate değer bir eğitim ilerlemesi yaşamıştır. İlköğretim seviyesinde olmayan kişilerin oranı bir nesil içinde yüzde elli azalmıştır. 2015'te, Avrupa'da 25-34 yaşındakilerin sadece %15'i temel eğitim sonrası eğitim görmemişti, bu oran 55-64 yaşındakilerin %30' uydu (Jalovaara ve ark., 2019: 577). Bu değişiklik özellikle kadınlar arasında belirgindir. Hemen hemen tüm gelişmiş, endüstriyel toplumlarda, genç kadınlar artık yükseköğretime ulaşmada erkeklerden daha öndedir (Jalovaara ve ark., 2019: 581).

Avrupa'da refah devletleri genellikle hem sosyal hem de cinsiyet eşitliğini geliştirmede öncü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, eğitim ve cinsiyete dayalı ilişkilerin zaman içinde; gelişmiş ülkelerde nasıl değiştiği, benzer değişiklikler için bir plan oluşturabilir. Cinsiyet eşitliğinin amacı, kadın ve erkeklerin ücretli işlere, aile bakım işlerine, eğitime ve genel olarak topluma eşit katılımını teşvik etmektir. Amaç, toplumsal ve cinsiyet farklılıklarının en aza indirildiği bir toplum yaratmaktır. Ayrıca aile kurmanın fırsat maliyetlerini azaltan ve her iki cinsiyetin de ücretli istihdama ve çocuk yetiştirmeye katılımını destekleyen politikaların uygulanmasında öncü olmaktadırlar. Gerçekten de, önceki araştırmalar, diğer birçok toplumun aksine, İskandinav ülkelerinde kadınların eğitim farklılıklarının zamanla hızla azaldığını göstermektedir (Jalovaara ve ark., 2019: 575).

Eğitimin yaygınlaşması ve eğitimdeki cinsiyet farkının tersine çevrilmesinin yanı sıra, kadınların işgücüne katılımı da artmış, ailelerin yanı sıra toplumda da ekonomik konumları güçlenmiştir. Kadınların aile gelirlerine katkıları artmıştır; partnerlerine benzer veya daha yüksek eğitim ve kazançlara sahiptir (Chudnovskaya, 2019: 35; Mäenpää ve Jalovaara, 2015: 580). Batı Avrupa ülkeleri bu gelişmelerin ön saflarında yer aldı. Şu anda İskandinav ülkelerinde hüküm süren iki kişilik aile modelinde, kadınlar ve erkekler ekonomik ve eğitim rollerinde eskisinden daha fazla

benzerler ve her iki cinsiyetin eğitimi ve meslek sahibi olması, ailenin ekonomik güvenliği için elzem kabul edilmektedir. Düşük eğitimli bireyler, her iki cinsiyette de en küçük kesim haline geldi. Kadınlar açıkça yükseköğretim eğitimi alma eğilimindeyken, erkekler arasında yükseköğretimdeki artışlar orta düzeydedir ve orta eğitim açık ara en yaygın eğitim düzeyleri olmaya devam etmektedir. Daha yaşlı topluluklarda, erkekler kadınlardan daha yüksek eğitim derecelerine sahipti, ancak seküler gelişmeler eğitimde her iki uçta da cinsiyet farkının tersine çevrilmesine yol açmıştır. Yakın dönemdeki çalışmalar göstermektedir ki, erkekler arasında düşük eğitim seviyesine sahip olanların yüzdesi kadınlara göre daha yüksek ve yüksek eğitimlilerin yüzdesi de kadınlarda daha yüksektir (Jalovaara ve ark., 2019: 571).

2. BÖLÜM

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE'NİN EĞİTİME DAYALI BAŞLICA ORTAK ÖZELLİKLERİ

Coğrafi ve kültürel açılardan yakın olan Azerbaycan ve Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmaların zemini de; Cumhuriyet devrimi oluşturmaktadır. Her iki devletde Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, eğitim alanında, kadınlar ve erkeklerin arasında tam bir eşitlik sağlanmasının gerekliliğine olan inançla başlatılan devrimler ile, bir yandan büyük bir toplumsal değişim yapılır iken, öte yandan da modern devlet yapıları oluşturulmuştur (Quliyeva ve Dökmen, 2012: 127).

Araştırmamız da öncelikle, tarihsel süreç içerisinde Azerbaycan ve Türkiye nüfusunun eğitimi incelenmiştir. Her iki ülkede kadın eğitim ile ilgili çalışmalar da göz önünde bulundurularak, elde edilen veriler, kapsamlı olarak değerlendirilmiştir.

2.1. Azerbaycan ve Eğitim İle İlgili Genel Bilgiler

Azerbaycan'ın coğrafi konumu stratejik açıdan oldukça önemlidir. Şöyle ki; Azerbaycan, Hazar Denizi'ne uzun bir kıyı ile açılır. Bununla birlikte Hazar Denizi aracılığı ile Orta Asya ve İran ülkeleri'ne, Volga-Baltık-Hazar su

sistemleri aracılığını kullanarak dünya okyanuslarına, Kafkas ve Güney Avrupa Ülkeleri'ne Türkiye Üzerinden Karadeniz yolu ile ulaşımı yapabilecek geniş bir konuma sahiptir (Seferov veAkkuş, 2005: 357).

Yaşadığımız bu yüzyılda Azerbaycan toprakları dört ayrı yönetim biçiminin egemen olduğuna şahit olmuş: İlk olarak yönetimini halka baskılar yaparak kurmuş olan Çarlık Rusya'sı, daha sonra bu zorluklara karşı çıkılarak kurulan ve kısa süre yaşamış olan bir Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti, demokratik Azerbaycan devledini ele geçiren Sovyetler Birliği ve Sosyalist yönetimin baskılarından Sovyetler Birliği'nın dağılmasıyla yeniden can bulan Azerbaycan Cumhuriyeti. Bu dönemlerde kurulması başarılı sonuçlar veren demokratik bir yerel yönetim ile ilgili konuşmak mümkün değildir (Akifoğlu, 2020: 782).

Azerbaycan'ın Çarlık Rusya'nın yaptığı baskılardan kurtularak, bağımsız bir ülke haline gelebilmesi uzun ve zorlu çalışmalar sonrası mümkün olmuştur. Böyle bir durumda Ruslara karşı çıkarak silahlı bağımsızlık mücadelesini hayata geçirmek, Azerbeycanlı aydınlar önderliğinde olmuştur. Rusya ile Azerbaycan'ın bu doğrultudaki var olan ilişkilerinde Osmanlı Devleti de kendi tarafını göstermiş ve Azerbaycan'dan yana olan bir politika izlemiştir. 28 Mayıs 1918'de halkın kurtuluşu ile sonuçlanan girişimlerin kazandırmış olduğu bağımsızlık uzun ömürlü olmayı başaramamış, Sovyetler Birliğinin kurulduğu yılda Azerbaycan yeniden Rusya'nın baskılarını uyguladığı bir hâkimiyet altına girmek zorunda bırakılmıştır (Akifoğlu, 2020: 785; Hacer, 2016: 167).

Azerbaycan da Cumhuriyet döneminde erkeklerle beraber şekilde hakları korunan kadınlara seçme ve seçilme hakkı da verilmiştir. Bu dönem kadınların

orta ve yüksek eğitime sahip olmalarını, doktorluk, öğretmenlik, gazetecilik, artistlik gibi mesleklerde eğitimli bir şekilde çalışmalarını sağlayan başarılı bir dönem olmuştur. 1920 yılında büyük başarıları ile halkın refah düzeyini yükselten, kadınların yaşamına kolaylaştıran Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin sona ermesi ile Azerbaycan kadın hareketinin ilk çabası da sona ermiştir (Suleymanlı, 2018: 45). 70 yıl süre zarfında Rusların halka zarar verecek şekilde yaptıkları çalışmalara maruz kalmış Azeri Türkleri, 1991 yılı kasım ayında kalıcı bağımsızlığa kavuşmuşlardır. Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ve bunu açık olarak dünyaya duyuran ilk ülke olan Türkiye, bu durumdan en iyi şekilde yararlanarak içinde bulunduğu iç karışıklıklardan dolayı 1918 yılında yardım edemediği Azerbaycan'a olan gerçek sevgisini ispat etmiştir. İkinci kez kurulan Azerbaycan Cumhuriyeti Sovyet etkisinden kurtularak, kendi ayakları üzerinde, özgür bir şekilde durmaya çalışan ülke olarak ilerlemektedir (Hacer, 2016: 167; Suleymanlı, 2018: 45).

2.2. Azerbaycan ve Türkiye'de Eğitimde Kadının Tarihsel Süreci

Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk 10 yılda başlatılan reformlar, kadınlara yurttaşlıkla ilgili haklarını kazandırmış ve toplumun yeniden yapılanmasını sağlamıştır (Durakbaşa, 2000: 100).

Türkiye'de temel eğitim hakkının, ilk olarak anayasa olmak üzere başlamış, daha sonra Millî Eğitim Temel Kanunu ve Eğitim Kanunu'nda gereken çalışmalar yapılmış olmaktadır. İlkokulun hiçbir cinsiyet ayrımcılığı yapılmadan her yurttaş için zorunlu olduğu, 1876 yılında kabul edilen Anayasa da yer

almıştır. Anayasasa'nın 42. maddesine (II. Eğitim Hakkı ve Ödevi) göre; "hiç kimse, eğitim hakkından yoksun olmamalı ve ilköğretim, bütün vatandaşlar için zorunludur ve tüm çalışan devlet okullarında parasız olarak verilmektedir" (Özaydınlık, 2014: 100).

Yeni oluşmuş Sovyet döneminin zorunlu olarak bünyesine katılmış tüm diğer ülkeler gibi, Azerbaycan için dönüm noktası olan zamanla aynı zamana denk gelmiş kadınların gençlik yıllarında eğitimde karışık düşüncelerle karşı karşıya kamaları kaçınılmaz oldu. Kadınlarda kaybolmuş gençlik, korku, engellenmiş ömürler, ölüm, tüm bu ve buna benzeyen anlar Sovyetler Birliği döneminde yaşandı. Ancak ilk kez Sovyet hükümeti kadınların hakimiyetini belirlemiş olduğu kanunlarla eğitim alması, kendini realize etme hukuku, çalışma hakkını veren bir yaşam oluşturmuştu. İşte sağlanan bu imkanlar Azerbaycanlı bir çok kadının eğitim almasına, eğitim almış diğer kadınların akademik alanda daha çok çalışmalar yapabilme becerilerini geliştirmelerine ortam oluşturdu (Özdemir, 2019: 120). Azerbaycan'da devrimin yaşandığı ilk yıllarda; bölge dillerinde yayınlanmaya başlayan Bolşevik kadın dergisinde, yeni bilgi ve becerileri kazanan kadınların, var olan kurallara karşı çıkarak yeniden yaratılmaya çalışılan ortamda oluşturulmuş haklarını anlatan bilgiler yayınlanmaktaydı. 1920'de, Azerbaycan'ın eğitimli ve mücadeleci kadınları, eğitimde yeniden canlanmadan ve güçlenmiş olan devrimci ortamdan esinlenerek, 1922-1923 yılları arasında hürriyet fikrini destekliediler ve Şark Kadını dergisi için çalışmalara başladılar. Bu, Doğuda hürriyet düşüncesini yayan ilk kadın dergisi idi. Derginin ilk editörü, yapılan kadın hareketleri zamanı bilinen isimlerden olan Ayna Sultanova idi (Akifoğlu, 2020: 782) .Bu derginin, eğitim alanlarında kadınların yer edinmesinde olumlu yönde epey katkısı oldu. Azerbaycan kadınının eğitim hayatına katılması, SSCB döneminde daha çok artmıştır. Bu dönem, kadınları

kültürün baskısından kurtarmaya çalışmıştır. Devlet kadınların eğitimine yönelik konularla çok desteklemiştir.

Azerbaycan bağımsızlığını yeniden ilan ettiği zaman dünya çapında çelişkili jeopolitik süreçler hüküm sürmekteydi (Rehimli, 2011: 11). Bu dönemde bağımsız devlet kurmak akıllı, yaratıcı,eşitlikçi ve esnek bir yaklaşım gerektirmekteydi (Hacisalihoğlu, 2012: 181). Azerbaycan'da eğitimle ilgili kabul edilen kanun; kadınlar ve erkekler arasında ayrımcılık yapılmasına karşı önlemler almıştır. Kanun uluslararası belgeler ışığında Anayasanın temel ilkelerini de esas alarak kadın ve erkek arasında ayrımcılık yapılmasını yasaklamıştır. Eğitimle ilgili alanlarda vatandaşlığına, cinsiyetine, ırkına, dinine, diline, yaşadığı yere, maddi durumuna, yaşına, aile durumuna, hizmet konumuna, eğitimin niteliğine, pratik tecrübesine, kazanılan eğitimin sonuçları ile alakalı olmayan diğer unsurlara göre ayrımcılık yapılmasını yasaklamıştır (Hüseyinli ve Yiğit, 2017: 287).

2.3. Türkiye Cumhuriyeti Kurulması Öncesi Kadınlar ve Eğitim

Türkiye Cumhuriyeti öncesi dönemde, topluma yayılan bir hem kız hem erkekler için kamu eğitimi söz konusu olmamıştır. Devlet kendi kadrolarının eğitimi için, enderun ve medreselere yönelim göstermiştir. Bu dönemde, medreselere devam eden sınırlı sayıda kız öğrenci dışında sistemli bir kadın eğitiminin varlığı izlenmmektedir (Kaplan, 1999:126). Yenilikçi düşüncelerin başlangıçlarından biri sayılabilecek olan Tanzimat döneminde ortaya çıkan çağdaş düşünce hareketleri,

yenilikler getirmiştir. Ortaya çıkan değişimler, kadının topkumsal hayata daha fazla katılabilesine imkansağlamıştır. Kadınların eğitim kurumlarında artan paylarının yaygınlaşmaya başlamasında, dönem aydınlarının II. Meşrutiyetin sunduğu özgürlük ortamında kadınların eğitimini gündeme getirip tartışmaları rol oynamıştır. Aydınlar, kadınların eğitimi ile ilgili yazıları ile katkı sağlamışlardır. Yazılar genel çerçeve ile ifade edilecek olursa, toplumun yarısını meydana getiren kadınların eğitim hayatında yer almamalarının kabul edilemez olduğunu ifade etmişlerdir. Çağdaş medeniyetlerden geri kalmışlığın nedeni olarak kadınların eğitim olanaklarından yeterince faydalanmıyor olması bu dönemde sıklıkladile getirilmiş, kadınları cahil olan bir toplumun ilerlemesinin imkansız olacağı savunulmuştur. Ancak ortaya çıkan tüm tartışmalarda, sorunun başrolünde olan kadınların değil, yukarıdan aşağıya gelişen bir değişim hareketi olan Tanzimat'ın, halktan ayrı yetişmiş aydın kesiminin etkileri görülmektedir (Güven, 2001: 68). Tanzimat dönemini izleyen süreçte, kızlar için ayrı sıbyan mektepleri açılmaya başlanmıştır. 1859'da kızlar için ilk kez Rüşdiye açılmış, Mutlakiyet ve Meşrutiyet dönemlerinde de İnas (kız) İdadileri açılmıştır (Coşkun, 2015: 38; Kamer, 2015:405). Tanzimat döneminde kız ve erkek öğrencilerin eğitimi ayrı şekil de yapılmıştır. Kız öğrencilerin okuduğu orta dereceli okullarda, okul bahçelerinin yüksek duvarlarla çevrilmesi, kadın öğretmenler tarafından eğitim verilmesi, gibi planlamalar uygulanmıştır. Tazminat döneminin sonlarına doğru, rüşdiye ve üstü düzeydeki eğitim kurumlarında okumak isteyen kız öğrencilerin sayısının artması ve erkeklerden ayrı olabilecekleri okullar açılmasında ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle kız – erkek, karma eğitim uygulaması uygulanmak durumunda kalınmıştır (Kamer, 2015: 404). II. Meşrutiyet ile birlikte, kız çocuklarının eğitimi yaygınlaşmış, okullarda aldıkları yerlerin oranı artmıştır. Bu gelişmelerin özellikle Avrupa'da gelişençağın şartlarına uymak anlamını taşımaktadır. Kadının, toplumda ikinci sınıf görülmemesi gerektiği fikri yaygınlaşmaya başlamıştır. Kadınların, hem sosyal hem de ekonomik hayata katılımının toplumların gelişimi için olmazsa olmaz olduğu gibi görüşlerin dillendirildiği izlenmiştir. Tüm olumlu değişimlere karşın; kadınların eğitim hayatını

muhafazakar referanslarla yorumlayıp tepkiler veren bir görüşün da varlığı görülmektedir (Coşkun, 2015: 38).

Osmanlı Devleti'nin tarihsel olarak gerileyip çöküşü, kadınların eğitim hayatında ilerleme kaydedilememesine zemin hazırlamıştır. Kurtuluş Savaşı döneminde, yaşanan zorluklar nedeniyle, eğitime ulaşım toplumda geri planda kalmıştır. Kurtuluş savaşının sonlarına ve Cumhuriyetin temelleri atıldığı dönemde, toplum içinde kadınların sesi ve daha duyulur olmuştur. 1921'de, Fen- Edebiyat Fakültesinde, erkek ve kız öğrencilerin farklı saatlerde ders yapmasının planlanmasına karşın, kızlar dersleri boykot ederek erkek öğrencilerin bulunduğu sınıflara girmeleri buna örnek olarak verilebilir. Yaşanan bu durum, üniversitelerde karma eğitimin önünü açmış, ilk karma eğitim uygulaması üniversite düzeyinde gerçekleşebilir hale gelmiştir (Kamer, 2015: 402).

2.4. Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kadınların Eğitimde Kazanımları

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ile, ortaya koyulan muassır medeniyetler seviyesine ulaşabilme hedefinin; karma eğitim uygulamasının ideolojik olarak yerleşmesine katkı sağladığı görülmektedir. Genç Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki bu değişimin sanıldığından çok daha zor olduğu dile getirilmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra eğitim sorunlarının daha dikkatli ele alındığı ve düzenlemeler yapıldığı kayda değerdir. Yürürlüğe giren düzenlemelerin başında 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi başı çekmektedir. 1924 kanunu ile dinsel eğitimin ağırlıkta olduğu medreseler kapatılmış, eğitimin laik ve dünyevi bir nitelikle sürdürülmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Güven, 2001: 67). 1926

da Maarif Teşkilatı hakkında kanun kabul edilmiştir. Böylece eğitim hizmetlerinin kurumsal ve çağdaş bir temelde yürütülmesi olanaklı kılınmıştır. Ancak kanunda yer alan "devrimlerin eğitim yoluyla gerçekleştirilmesi ve bütün topluma yaygınlaştırılması çabası" dönemde eğitime indirgemeci yaklaşımın hâkim olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Gerekli alt yapı sağlanmadan büyük toplumsal dönüşümlerin yalnızca, eğitim yoluyla gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesinin mümkün olmadığı söylenebilir (Coşkun, 2015: 38).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, tarihsel akış içinde hiç soğumayan eğitim tartışmalarını alevlendirmiş, onların farklı bir kulvarda yol almasına imkan sağlamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu ilk zamanlarda, hayata geçirilmeye çalışılan çağdaş medeniyet seviyesine ulaşılabilme çabası,bir başka açıdan da daha muhafazakar yaşam tarzını savunan kesimlerin ana imgesi kadın olmuştur. Kadın imgesietrafindakitartışmalar Cumhuriyet tarihi boyunca süre gelmiştir (Coşkun, 2015: 38).

2.5. Türkiye Cumhuriyeti'nde Kadınların Eğitiminin Toplumsal Cinsiyet Kapsamında İncelenmesi

Cumhuriyet, eğitimde kız ve erkeklere eşit eğitim konusunu, ilk etapta çözmemiş olsa da geleceğe yönelik önemli ipuçları sunmaktadır. Atatürk ve arkadaşlarının çalışmaları, eğitim konusunda, toplumun kadına karşı ön yargılarının zayıflamasında etkili olduğu görülmektedir. Henüz ilkokul, ortaokul ve liselerin kız ve erkek öğrencilerin aynı sınıflarda ve aynı okullarda olduğu karma eğitim konusu

yasal olarak düzenlenmemiştir. Tanzimat Döneminde yaşananları anımsatan tartışmalar (kız ve erkek öğrencilerin sosyal alanlarda birlikte bulunmaması, yan yana oturmaması, teneffüs saatlerinin ayrılması, gibi) ortaya çıkmıştır (Coşkun, 2015: 38). Tekirdağ'da ilkokuldan mezun olan kız öğrenciler için gidebilecekleri ortaöğretim düzeyinde kız okulu bulunamadığı için, erkeklerin gittiği bir ortaokula kayıtlarının yapılması söz konusu olmuştur. Takibeden zamanda diğer illerde de aynı uygulama yapılmış, ortaokullarda kız ve erkeklerin bir arada olduğu karma eğitimi başlatılmasına ön ayak olmuştur (Kamer, 2013: 411). 1924'de, Türkiye Cumhuriyeti, tüm ilkokulların karma eğitime dahil olacağını karara bağlamıştır. Kız ve erkeklerin liselerde eşit şartlarda, karma sınıflarda eğitime erişebilmesi; 1930 yılından itibaren gerçekleşmiştir (Coşkun, 2015: 38).

Cumhuriyet döneminde kadınların eğitimde fırsat eşitliği yakalaması ve karma eğitim konularında gelişmeler yaşanmıştır. Ancak geleneksel eksendeki çeşitli düzenlemelere rağmen; kızların eğitimi çeşitli engellere maruz kalmıştır. Gelişmelerden hem ekonomik hem de sosyakültürel ilişki yönünden rahatsız olan kesimlerin, kızların eğitiminin ilerlemesinin önüne set çekmeye çalıştıklarına tanıklık edilmiştir. Cumhuriyet döneminde kurulan ve ortaya koydukları çağdaş toplumsal kazanımlar ile; Köy enstitüleri geniş eğitim, öğretim müfredatları ve üretime uygun alanlarda meydana getirdikleri tüm ürünleriyle modern yatılı karma eğitimin göz bebeği örneklerinden birini oluşturmuşlardır (Coşkun, 2015: 38).

Köy Enstitüleri, zamanla farklı toplumsal kesimlerin, sürekli hedefi olmak durumunda kalmış ve tasfiye edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1947 tarihinde yayınlamış olduğu 11161 sayılı genelgeyle (Tebliğler Dergisi,1947), Köy Enstitülerinde okuyan kızların "ev kadını", "köy anası" olarak yetiştirilmeleri konusunda, talimat verilmesi onların çöküşünü başlatan hamle olmuştur. Ardından

özünden koparılan Köy Enstitülerinin varlığı zayıflamıştır. 1951 yılında Köy Enstitülerinde okuyan kız öğrenciler Kızılçullu ve Beşikdüzü Enstitülerine gönderilerek burada uygulanan yatılı kız ve erkeklerin bir arada olduğu karma eğitim sona erdirilmiştir. 1954 yılında Köy Enstitülerinin, tamamen kapatılması, Cumhuriyet döneminde "karma eğitim" sürecinin en acı deneyimlerinden biri olarak nitelendirilmektedir (Coşkun, 2015: 38). 1950 – 1973 tarihleri arasında, eğitim alanında yaşanan, dinsel uygulamalara rağmen, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde yerini sağlamlaştıran, okullarda karma eğitim uygulaması tartışma konusu yapılmamış ve devam ettirilmiştir. 1973 yılında 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu kabul edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde "okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya erkek öğrencilere ayrılabilir " denilerek karma okullar, eğitim, öğretim sistemin temel ilkelerinden biri olduğu belirginleşmiştir. 2000 yılından sonra; karma eğitim öğretim tüm düzeylerdeki okullar zorunlu hale getirilmiştir (Coşkun, 2015: 38).

Türkiye'de okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde tüm özel ve devlet okullarında 18 milyon 241 bin 881 öğrenci vardır. Toplam öğretmen sayısı ise 1 milyon 117 bin 686. Eğitim öğretim faaliyetleri 68 bin 589 okulda sürdürülüyor. Türkiye'de okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde, 9 milyon 435 bin'i erkek, 8 milyon 806 bin 881'i kız olmak üzere toplam 18 milyon 241 bin 881 öğrenci eğitim alıyor. Resmi okullarda eğitim görenlerin 7 milyon 781 bin 791'i erkek, 7 milyon 408 bin 87'si kız öğrencilerden oluşuyor. Özel okullarda ise 804 bin 170 erkek, 664 bin 28 kız öğrenci eğitim görüyor. Açık öğretimde kayıtlı aktif öğrencilerin 849 bin 39'unu erkekler, 734 bin 766'sını kızlar oluşturuyor (Millî Eğitim Bakanlığı ve Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2020).

2.6. Azerbaycan ve Türkiye'de Eğitimle Ilgili Sosyodemografik ve Kültürel Başlıca Özellikler

Azerbaycan'da modern ulusal kimliğin başarılı bir şekilde gelişmesi Avrupa'da görülen ulusçuluk düşüncelerinin yaygınlık kazanmasına paralel bir zamanda seyir izleyerek Rus hâkimiyeti altında olduğu 19. yüzyılda başlamıştır. Bu süreçte dünyada görülen siyasal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak, Çarlık rejimini uyguladığı yönetim tarzı, kültür, dil ve din politikalarının dolaylı olan etkileri halkın ulusal kimliğinin yeniden şekillenmesinde büyük rolü olmuştur (Turan, 2016: 1185).Çarlık rejiminin olumsuz baskılarının sonucu olarak; toplumsal eğitim düzenini birçok açıdan erozyona uğratacak, kültürel politikalar uygulanmaya başlatıldı. Bir taraftan, halkın yaşam kalitesini artırmak için yapılan çalışmalar aydınlar tarafından devam ettiriliyor, diğer bir taraftan çarlık düzeninin esareti ve topluma karşı rus memurların acımasız tavırları görülüyordu. Halkın eğitim ve kültürünün gelişmesine karşı engeller yaratıyordu (Akifoğlu, 2020: 785; Turan, 2016: 1190). Azerbaycan edebiyatının halkı eğitmek için her fırsatı en kaliteli şekilde kullanan ünlü yazarları; kendi edebi-kültürel bilgileri ile özellikle eğitimde toplumsal ve bireysel özgürlüklerin önündeki engelleri yok etmeye çalışıyorlardı. Bu aydınların edebi ve köşe yazıları, tiyatro ve eğitimde kadın ve erkek eşitlik sisteminin oluşmasında önemli olmuştur. Sanatta, eğitimde, müzikte yeni başarıların ortaya konulmasına,Azerbaycan halkının milli uyanış dönemine geçmesine neden olmuştur (Aliyeva, 2019: 116). Gelişen ulusal bilinç; halka önemli katkı sağlayacak kültür, basın-yayın, okulların her düzeyinde, kadınlara fırsat eşitliği sağlamıştır (Turan, 2016: 1190).

2.7. Azerbaycan'ın Kalkınmasında Eğitim ve Kadın

Azerbaycan tarihinde eğitim ile ilgili önder aydınlardan olan, modern anlamda ilk hayır kurumunun girişimcisi, ilk tiyatronun və matbuatın kurucusu Hasan Melikzade Zerdabi XIX. yüzyılın 70. yıllarında aydınlar arasında düşünce birliğinden doğan çalışma için fırsatlar sundu. 1872 yılında eğitim alanları ile ilgili yeni kabul edilmiş kanuna göre devlet mektepleri ile beraber, özel kurum ve vakıflara da şehir mektebi açmak yetkisinin verilmesi eğitim alanında yeni fırstlar sağladı. Ait olduğu dini gerçekten savunan eğitimci din adamlarının, dini bilgileri içeren kitaplarla beraber kaliteli yaşam için diğer ilimlerin öğrenilmesinin gerekli olduğunu söylemesi, İslam dininin eğıtime verdiği değerin yeniden hafızalarda canlanmasına neden oldu.

Sonuç olarak, yalnızca Azerbaycan topraklarında değil, aynı dönemde diğer bir çok Türk devletlerinde de böyle çalışmaların yer alması bu örnek çalışmalarla beraber artmaya başladı (Kastrati, 2017: 267). Eğitimin kaliteli ve milli beraberliği savunarak ilerlemesi için destekler artmaya başladı, mektepler açıldı, madi açıdan zorluklarla karşılaşan başarılı kız öğrencilere de burslar verilerek eğitimlerini daha iyi ortamlarda artırabilmeleri için diğer ülkelere gidebilme fırsatları tanındı (Yakışan, 2017: 93). Eğitimde cinsiyet eşitliğini destekleyen sanat okulları tarımdan elde edile bilen ürünleri yetiştirmenin yanında, kızlarında sanat ve bilim alanında başarı kazanmaları adına destek sağlamaktaydı. Mekteplerin temel amacı, eğitimle beraber uygulama yöntemlerinin yardımı sonucu ülkede yerel tarımı uzmanların yardımından yararlanarak geliştirmek ve bu alanda eğıtıme katılan her kız ve erkeği ustalık düzeyinde yetiştirmekti. O günkü bilim adamları ve bunları destekleyen halk;

dönemin zor şartlarına, manevi sıkıntılarına, maddi açıdan yetersiz olmalarına rağmen milli davaya önemli hizmetlerde bulunmuş, savundukları istiklal fikrinin onlardan sonra gelen nesillere geçmesinde önemli rol oynamışlardır (Yagublu, 2015: 16).

1900'lü yılların birinci döneminden itibaren dünyada yaşanan olaylar, Azerbaycan'da Milliyetçilik hareketlerinin temelinin doğru ve isabetli bir biçimde yönlendirilebilmesi amacı ile milliyetçi bir teşkilata ihtiyaç doğurmuştur.Azerbaycan Türkleri, bir asırdan fazla süren Çarlık Rusya'sının dağılmasıyla birlikte, iki yıllık ömür yaşayan bağımsızlığını ilan eden ilk Türk Cumhuriyeti oldu(Budak, 2018: 335)

2.8. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Kadın

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hayata geçirmek için kurduğu bölgesel planları gerçekleştirmek adına; ilk olarak kazanımları korumak için çalışan kişiler yetiştirmeye başladı. Kurulan Cumhuriyetin ikinci yılında milli eğitim sisteminin standardize edilmesine başlanılmış, var olan ilkokullarda eğitimin Azerbaycan türkcesinde yapılması, devlet dilinin tüm çalışma dallarında kullanılması için eğitimler verilmiş, Baku Devlet Üniversitesi kurulmuştur. Vatanını seven ve eğitimi ile halkına hizmetlerde bulunmak için gayret gösteren kişileri yalnızca ülkelerinde eğitim alabilmek için değil, Azerbaycanlı öğrencilerin diğer devletlerin üniversitelerinde eğitim alabilmeleri için destek amaçlı kararlar almıştı (Azerbaycan Tarihi, 2008: 320). 1919 tarihli kanunlara göre, Bakü'de tıp ve tarih - edebiyat fakülteleri ile devlet üniversitesi çalışmalara başladı. Azerbaycan tarihinde ilk kız ve erkek öğrenci alan üniversite çalışmalarına başlamış, Asya ve Avrupa'nın birleştiği noktada yaratılan yeni bir çağdaş köprü için önemli bir adım gerçekleştirilmiştir

(Aliyeva, 2019: 320). Üniversite oluşturduğu öğrenci kontenjanını yalnızca ekreklerden oluşturmamış, cinsiyet ayrımcılığı göstermeden her iki cinsten olan temsilcilere eğitim verilmiştir (Aida Aliyeva, 2019: 29). Genç Cumhuriyet ve bu Cumhuriyeti kuran aydınlar yalnız komşu olduğu devletlerle değil, aynı zamanda komşu olmayan dünyanın hâkim güçleri ile diplomatik savaş vermek zorunda kalmıştır (Akifoğlu, 2020: 786).

2.9. Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Azerbaycan'da Kadınların Eğitim ve Sosyal Yaşamdaki Yeri

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Azerbaycanlı müslüman kadınların eğitim ve özgürlük hayatında pek çok gelişme olmuştur. Medreselerin yanında okulları açmaya kararlı aydınlar ve onların ileri görüşlerini destekleyen iş insanları bu gelişmelere neden olmuşlardır. İlerleyen yıllarda mezun olan kadınlar, vatanlarına gereken öğretmen kadrolarının önemli bir kısmını oluşturmuş, hayatlarını genç kadınların aydınlanmasına adamışlardır (Aliyeva, 2019: 15). Tek bir sınıf olarak başlatılan kadın mektebi 1913 yılında iki sınıf olarak, yaklaşık 3 yıl sonra ise karma mektep olarak devam etmiş oldu. Bu mektebi bitiren kadınlar kendilerinin gerekli gördüğü alanlarda eğitimlerine devam ederek başrılarına daha iyi katkılar yapma fırsatı kazanmışlar (Azerbaycan Tarihi, 2008: 163).

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Azerbaycan'da eğitimin artırılması için yapılan çalışmalarla birlikte, özellikle kadınların da eğitim görmelerini sağlayacak çalışmalar sonuç verdi. Bu dönemde, Baku'de 245 mektepde toplam olarak 4915 öğrenci eğitim

hayatına kaıtılmıştı ancak, bu öğrencilerin sadece 64'ü kadınlardı. Yelizavetpol vilayetindeki 268 mektepde olan 4384 öğrencinin sadece 145'i kadınlardı. Eğitim hayatına katılanların arasında karşılaşılan bu durum Azerbaycan aydınlarının ve kadınların eğitimin gerekliliğini anlayan kesimin bazı temsilcilerini harekete geçirmiş oldu. Tağıyev' in yapmakta olduğu destek amaçlı katkılar ile beraber bu düşünceye sahip önemli ülkenin önde gelenleri, eğitim hayatında ilerleyen kadınların oranını artırmak için yoğun çaba harcadılar. Cahil düşüncelerin halkın özel yaşamında baskısının egemen olduğu bu dönemde, "anaları cahil olan halk kördür" diyerek, Tağıyev'in kadınların eğitim görmesi kararı ile okullar açması büyük bir katkı sağladı (Alıyeva, 2019: 15). Tağıyev'in kadınların eğitim alabilmeleri için açtığı okul, Azerbaycan'da kadınlar için açılacak bir çok eğitim kurumu için örnek teşkil etmiştir. Kadınların eğıtım alabilmeleri desteklenerek, pek çok şehirde yeni okullar açılmıştır (Azerbaycan Tarihi, 2008: 163). Kazanılan başarıların ardından XIX. yüzyılın sonlarına doğru, klasik mektep eğitimi reforme edilerek; kadınlar için sağlanan avantajlar ile Azerbaycan'daki eğitim sisteminde hız kazanıldırılmıştı (Seferov veAkkuş, 2005: 360). İlk kadın okulunun açılması; zamanın rejiminin getirmiş olduğu yasaklar olsa da, sağlanmış oldu (Aliyeva, 2019: 9). Bakü'de 1916 yılında kadın öğretmen seminariyası eğitim vermeye başladı. Bakü'de bulunan okulu bitiren kız öğrenciler bu seminariyada eğitim almayı tercih etmekteydi. Müslüman halklarda şan, şeref, kanunlar, kuvvet; insan hukukunu belirleyen pek çok nicelik, erkeklere ait sayılırdı. Gaspıralı'nın teşvikleri sayesinde Kafkasya Türklerinin yaşadığı yerlerde kız mektepleri açılması için çalışmalar artmış oldu. Bağımsız kadınlara yönelik fikirlere önem Cumhuriyet döneminde kadınlara erkeklerle beraber haklar tanınmış ve kadınlar seçme ve seçilme hakkı kazanmışlardır. XX. yüzyılın başlarında aydınların yaptığı çalışmalar sonuç vermiştir ve Azerbaycan'da Cumhuriyetin kurulması ile Azerbaycan kadının yüzyıllar boyu yaşadığı muhafazakâr hayatında önemli değişiklikler yaşanmış olmuştur. Azerbaycan kadını bir anda toplumun her alanında yer almaya, eğitim görmeye, meslek sahibi olmaya başlamıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti döneminde kadınlar seçme ve seçilme hakkı

elde etmişler, kendi dergilerini çıkartmaya başlamışlardır. Gelişen sosyal, siyasi, iktisadi ve entelektüel süreçlerde okulların, Azerbaycanlı kadın aydınların gelişmesinde oldukça büyük etkisi olmuştur. 1920 yılında Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin sona ermesi ile Azerbaycan kadın hareketinin ilk mücadelesi de sona ermiş oluyordu. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti döneminde, Azerbaycan kadının mücadelesi, sosyal yaşam ve eğitimi temelinde desteklenmektedir (Suleymanlı, 2018). Azerbaycan aydınları, Azerbaycan için her zaman önemli bir sosyal gelişme olarak kalacak olan kadınların eğitimi ile ilgili çalışmalarını miras bırakmıştır. Rusya; Azerbaycan'da ve Türk Cumhuriyetlerinde yaşanan anlaşmazlıkları dikkatle takip etmiş ve müdahalelerde bulunmuştur(Azerbaycan Tarihi, 2010: 279). Sovyet Hükümeti Mayıs ayı 1920 yılında bütün Azerbaycan'da kuruldu. Eğitimciler, general ve aydınlar tutuklandı (Gahramanlı, 2019: 170). Sovyet rejimi iktidara geldiğinden beri Müslüman halklar Ruslar tarafından çok güçlü ve ezici bir kültür baskısı altında kalmışlardır. Kültür, dil, politika gibi her türlü sahalarda tesirini gösteren bu baskı, Sovyet Müslüman halklarının milliyetçi duygularının geniş ölçüde kaderini tayin ediyordu (Kaya, 2019: 231). Buna karşı çıkan insanların Azerbaycan'da yaşaması ve çalışma hayatına katılması engellendi (Yagublu, 2015:17). Sovyetler, hakimiyeti altına almış olduğu nüfusunun çoğunluğu müslüman olarak bilinen diğer ülkelerde yaptığı gibi, Azerbaycan'da da dil, din, eğitim ve kültür gibi alanlardaki sürdürdükleri geleneksel yapıyı zayıflatmayı hedef olarak belirlemiştir (Quliyeva, 2012: 123). Rusya, işgal ettiği diğer ülkelerde yapığı gibi Azerbaycan topraklarında da açtığı mektepler aracılığıyla devlet kademelerinde çalışacak olan, Rusça bilen ve onlara sadık memurlar yetiştirmeyi hedeflemiştir. Böylece bu mekteplerde öğrenim görecek Müslümanlar Çarlık yönetimine ve Rus toplumuna daha kolay entegre olabileceklerdi (Turan, 2016: 1191). Köylerde medeni ve siyasal yaşam alanında propoganda çalışmaları da devam ettirilmiş, az ve orta gelir düzeyinde yaşayan ailelerin, kültürel, eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak adına çalışma merkezleri oluşturulmuştur. Köylüler kültürel gelişmeye olumlu adımlar atarak daha çok yönelmiş, eğitim amaçlı işler yapan kurumların etkinliklerini

daha çok desteklemiş, hatta kendi maddi olanaklarını sarf ederek 500 kadar okuma merkezi açmışlardı.

Medeni devrim yaşandığında; kütüphaneler ve kütüphane ile ilgili çalışma alanları önemli işleve sahipti. Azerbaycan Devlet Kütüphanesi resmi açılışı 1923 yılında yapıldı. 20 yıl sonra ülkede 135 kütüphane açılmıştır (Azerbaycan Tarihi,2008: 278). Azerbaycan topraklarını sahiplenen Sovyet Rejimi Ortamında, 1940 yılında ise, 1383 kütüphane bulunduğu görülmektedir (Aliyeva, 2019: 37). Kütüphanelere aktarılan kitaplar, eğitim merkezlerinde sunulan bilgiler ve ilerleyen yıllarda çıkarılan gazeteler yalnızca halka yararlı olması düşüncesi ile değildi. Sovyetler Birliği döneminde Azerbaycan'da yaşamış ilim insanları ve siyasetçilerin yaptıkları çalışmalar ve ilmi araştırmalar, yeteri kadar objektif bilgileri aktaramamasına rağmen günümüzde bilimsel ve siyasi önem taşımaktadır.

2.10. Cumhuriyet Dönemi'ne kadar Azerbaycan'da Kadınların Eğitim ve Sosyal Yaşamdaki Yeri

Kurulduğu ilk yıllardan Azerbaycan tarafından vatandaşlara verilmiş fırsat eşitliğinin gözlemlendiği en önemli alanlardan biri de eğitimle ilgili olan alanlardır. Vatandaşlar hem kırsal alanlarda hem de şehirlerde ücretsiz olarak temel eğitim alma ile ilgili haklara sahip oldukları gibi, yüksek eğitimi sağlayan kurumlarında da bir kez hiçbir ücret talebini görmeden eğitim alabilmektedirler. Bu sistem vatandaşların,

özellikle de eğitim için vere bilecekleri maddi geliri bulunmayan ailelerin çocuklarının eğitim/kalite düzeyini yükseltmesine ve kendini geliştirerek, pazar ekonomisi koşullarında gerekli rekabet yapabilme potansiyeline katkı sağlamaktadır.

Ancak bunlarla birlikte nüfusun eğitim düzeyine göre dağılımı ile ilgili incelemeler yapıldığında mesleki eğitimlilerin payının %8,5 olduğu görülmektedir. İşgücü piyasasına katılıma ve tutunma şansı eğitim düzeyine bağlı olarak mesleki lise ve yüksek okul bitiren öğrencilerde daha yüksek olduğundan bu düzeyde eğitimi tamamlayan öğrencilerin artırılmasına dikkat edilmelidir. Günümüzde var olan ekonominin taleplerini karşılayan çağdaş mesleklerin benimsetilmesi; iş talebinde bulunan kadınların işgücü piyasasına katılımını yükseltecek ve büyük sorunlar taşıyan kadın işsizlik oranının azalmasına katkı sağlayacaktır (Zeynalova, 2020 : 229).

2006'dan sonra yapılan yeniliklerin ardından Azerbaycan'da yirmiden fazla kullanılan özel programdan yararlanılarak ülkede öğretim sistemi yeni uygulamalarla yapılandırılmış, öğretim merkezleri kullanılması gerekli bilinen teknolojik araçlarla donatılmıştır. Eğitim sisteminin öğretim konusunda kendini geliştirme beceresini kanıtlamış ülkelerin çalışma stansartlarına uygun bir hale getirilmesi amacıyla komisyon kurulmuş; eğitim kurumları ve eğitim sisteminin kalitesinin arttırılması için Haydar Aliyev fonuna geliştirilmiş çalışmalar verilmiştir. Devlet başkanı İlham Aliyev'in olduğu dönemdeki ülkenin çalışma ve ekonomik koşullarına bağlı devlet bütçesinden eğitime ve öğretim için ayrılan pay önceki yıllara göre 5,5 kat yükselerek 1,8 milyar dolara çıkmıştır (Məmmədov, Tuzcuoğlu, Kol, 2019: 130). Eğitimle ilgili bu ve buna benzer çalışmalar günümüze kadar devam etmektedir. Çalışmaların sürdürülmesine rağmen, cinsiyet ayrımının hala devam ettirildiği görülmektedir.

Cinsiyet farklılığı baz alınarak değerlendirildiğinde, kadınların ekonomik etkinlik düzeyinin (%63,1) olduğu görülmüştür. Erkeklerden daha düşük (%69,7) olan bu gösterici hem kentlerde hem de kırsal alanda gözlemlenmektedir. Günümüzde de ekonomik aktifliğin kadınlarda daha az olmasının toplumsal bazı özellikleri; çocuk eğitimi, aile içinde hizmet, yaşlılara bakım ve kadınlara atfedilen görevlerle ilgili olduğu görülmektedir. Genel olarak, yaşadığımız toplumda sosyal adaletin sağlanması kadınların iş ve eğitim hayatından dışlanmaması önemlidir (Zeynalova, 2020: 224).

Azerbaycan'da kadınların eğitimin iyi yönlü değişimi için Devlet Stratejisi gerekliliklerinden ileri gelen görevlerin yapılması, 'Müfredat Reformu' alt bileşeni ismi ile faaliyetlerin uygulanması ve eğitimde kadın erkek eşitliği alanındaki yasal tabanın iyileştirilmesi konularına önem verilmektedir (Məmmədov, Tuzcuoğlu, Kol, 2019: 130). Eğitim sisteminin öğretim konusunda kendini geliştirme beceresini kanıtlamış ülkelerin çalışma standartlarına uygun bir hale getirilmesi amacıyla komisyon kurulmuştur. Eğitim kurumları ve eğitim sisteminin kalitesinin kadınlara yönelik olarak arttırılması için çalışmalar yapılmaktadır. Eğitimle ilgili buna benzer çalışmalar günümüze kadar devam etmektedir. Çalışmaların sürdürülmesine rağmen, cinsiyet ayrımının hala devam ettiği görülmektedir.

Toplum tarafından yaratılan kadınlık, zor ve sunî yapılış kaderi gibidir. Bu kader Azerbaycan'da daha zorlaşmaktadır. Azerbaycan'da, televizyon ekranlarından kendilerine seslenerek kız çocuklarının eğitimi ve bu eğitimin toplum için önemi günümüzde dahi rica edilen, kızlarını erken evlendirmemeleri öğütlenen ailelerin kadınları olmak durumu üzücüdür (Bingöl, 2014: 2014).

Tablo 1. 2014-2020 Akademik Yılı Başlangıcında Azerbaycan'da Kadınların Toplam ÖğrencilerinSayısı

Yıl	Toplam Öğrenci	Kadın Öğrenci
2015	161234	78662
2016	163779	79132
2017	167677	80827
2018	176723	85102
2019	187654	91501

https://www.stat.gov.az/source/education/

2015 - 2019 yılları arsaında yüksek eğitim kurumlarında var olan verileri erkek ve kadın eşitliği açısından incelediğimizde öğrencilerle ilgili eşitliğin korunduğu söylenebilir. Ülkede kadınların eğitim düzeyi incelendiğinde, son beş yılda olan rakamların diğer yıllardan yüksek olduğu görülmektedir. Ülkenin ekonomik kalkınmasıyla bu oranın giderek artacağı düşünülmektedir. Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ile beraber; düşük gelirli ailelerde de, kadınların iş bulma olasılığını emek piyasasında arttıracaktır. Hanehalkı gelirleriyle ilgili var olan diğer önemli konu ise, aile reisinin kadın olduğu ailelerde gelirlerin benzer olmasıdır. Bu durum, toplumda cinsiyete dair gelir dağılımında sorunun azalmakta olduğunu ve bu ailelerin yoksulluk riskinin azaldığını göstermektedir. Gelirlerin bölgesel dağılımna dikkat edildikçe, kentlerde kadına ait gelirlerin; köylerle kıyaslandığında yüksek olduğu görülmektedir (Zeynalova, 2020: 222).

Yasalar da fırsat eşitliği verilen kadın, düşüncedeki kadınlık algısında erkekle eşit olmamaktadır. Çağdaş dünyada ve Azerbaycan'da toplumsal cinsiyet eşit olmaması sorununun ve kadınlık için ötekiliğin kilidini, yalnızca zihniyet değişimi anahtarı yok edebilecektir.

Toplum tarafından yaratılan kadınlık, zor ve ama sunî yapılış kaderi gibidir. Bu kader Azerbaycan'da daha zorlaşmaktadır. Azerbaycan'da, televizyon ekranlarından kendilerine seslenerek kız çocuklarının eğitimi ve bu eğitimin toplum için önemi günümüzde dahi rica edilen, kızlarını erken evlendirmemeleri öğütlenen ailelerin kadınları olmak durumu üzücüdür. Yasada fırsat eşitliği verilen kadın, düşüncedeki kadınlık algısında erkekle eşit olmamaktadır. Bu, önemli bir tespittir. Çünkü çağdaş dünyada ve Azerbaycan'da toplumsal cinsiyet eşit olmaması sorununun ve kadınlık için ötekiliğin kilidini, yalnizca zihniyet değişimi anahtarı yok edebilecektir (Bingöl, 2014: 2014).

3. BÖLÜM

MATERYAL VE METOD

3.1. Çalışma Dizaynı ve Katılımcılar

Çalışmamız Aralık 2020 - Mayıs 2021 tarihleri arasında Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan 18 - 35 yaş arasındaki, 860 kadın ile yapıldı. Araştırmanın evrenini Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan 18 - 35 yaş arası, en az ilkokul mezunu kadınlar, örneklemini Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan 18 - 35 yaş, en az ilkokul mezunu kadınlar oluşturdu.

3.2. Araç ve Yöntemler

Araştırma kapsamında katılımcıların sosyodemografik bilgilerini ve yaşam tarzlarını değerlendirmek üzere "Kişisel Bilgi Formu" kullanıldı. Çalışmaya katılımda gönüllülük şartı esastı. Katılımcılara, istedikleri zaman çalışmadan çekilebilecekleri, soruları yanıtlamayı red edebilecekleri anlatıldı.

Kişisel bilgi formunda katılımcılara sosyodemografik özelliklerin yanında; bölümleri, toplumsal cinsiyet kavramını bilip bilmedikleri, eğitim yaşamlarında cinsiyete dayalı yaşadıkları sorunlar olup olmadığı soruldu. Eğitime, kız çocuklarının

eğitimine, ülkelerinde eğitimle ilgili son yıllardaki değişime ait gözlemleri ve kadın-erkek eşitliğine bakış açıları ile ilgili sorular yöneltildi.

İki ülkenin eğitimde yaşanan cinsiyet sorunlarının belirlenmesi için gereken konularla ilgili betimsel sorular çalışmaya dahil edildi. Her iki ülkede 18-35 yaş aralığında olan kadınların sorulara vermiş oldukları yanıtlar incelendi.

3.3. Etik Kurul Onayı

Türkiye Cumhuriyeti Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik kurulundan, çalışma için etik kurul onayı alındı (Karar No: 29563864-050.04.04-E.480555 11/12/2020).

3.4. İstatistiksel Analiz

Toplanan verileri değerlendiren tüm istatistiksel analizler SPSS 20.0 Paket Programı kullanılarak gerçekleştirildi. Veriler uygun tanımlayıcı istatistikler ile özetlendi. Sayısal değişkenler için ortalama, standart sapma; kategorik değişkenler için ise sıklık ve yüzde değerlendirildi.

Verilerin normal dağılım kontrolü Shapiro-Wilk testi ile kontrol edildi. İkili grup karşılaştırmaları Student t testi ile yapıldı. Tek yönlü varyans analizi, ikiden

fazla gruplar için karşılaştırmalarda kullanıldı. Tek yönlü varyans analizi sonrası çoklu karşılaştırmalar Bonferroni testi ile değerlendirildi.

Kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler için Ki-kare testi kullanıldı. Sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler, ortalama ve standart sapma olarak verildi. Kategorik değişkenler için tanımlayıcı istatistikler yüzde ve sıklık olarak verildi. Tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi %5 olarak belirlendi.

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmamıza, 920 gönüllü kadın katılımcı dahil edildi. 860 tüm soruları tamamlayan katılımcı, değerlendirmeye alındı. Çalışmamızdaki kadınlar 18 - 35 yaş aralığında idi. Katılımcılara, öncelikle çalışma hakkında bilgi verildi. Türkiye'deki çalışma Edirne ilinde yapıldı. Azerbaycan'daki çalışma Bakü şehrinde yapıldı.

Katılımcılar ile Microsoft Teams üzerinden oluşturulan, çevrimiçi sorular yöneltildi. Çalışmamıza eğitim düzeyi, en az ilköğretim mezunu olan kadınlar dahil edildi. Türkiye'den çalışmaya dahil olan kadın sayısı 687, Azerbaycan'dan dahil olan kadın sayısı ise 173 idi. Azerbaycan'dan katılım sayısının daha az olmasının nedenleri arasında, Azerbeycan- Ermenistan çatışmaları olması, bu süreçte elektrik ve internete ulaşımda aksaklıklar yaşanması olduğu görüldü.

Katılımcılara öncelikle, yaşadıkları yerler ile ilgili, aile yapısı, kardeş sayısı, eğitim ve mezuniyet düzeyleri ile ilgili sorular yöneltildi. Ardından toplumsal cinsiyete dair yaklaşım ve görüşlerinin değerlendirilmesine geçildi. Kadınların toplumlarındaki yeri irdelendi. Katılımcılardan, kadınların eğitime ulaşım imkanı, çağımızda kadınların eğitimine getirilen yenilikler, önerileri olup olmadığı ile ilgili değerlendirmeler yapıldı.

Çalışmamızdaki kadınların, eğitim konusunda, genel anlamda belirli bir duyarlılık düzeyinde olduğu belirlendi. Ancak, eğitimde cinsiyet farklılıklarına dayalı engellerin, hala sorun olmaktan çıkamadığı görüldü. Katılımcıların eğitim düzeyi yükseldikçe, eğitimde toplumsal cinsiyete dair farkındalıklarının ve kaygılarının artma eğiliminde olduğu izlendi.

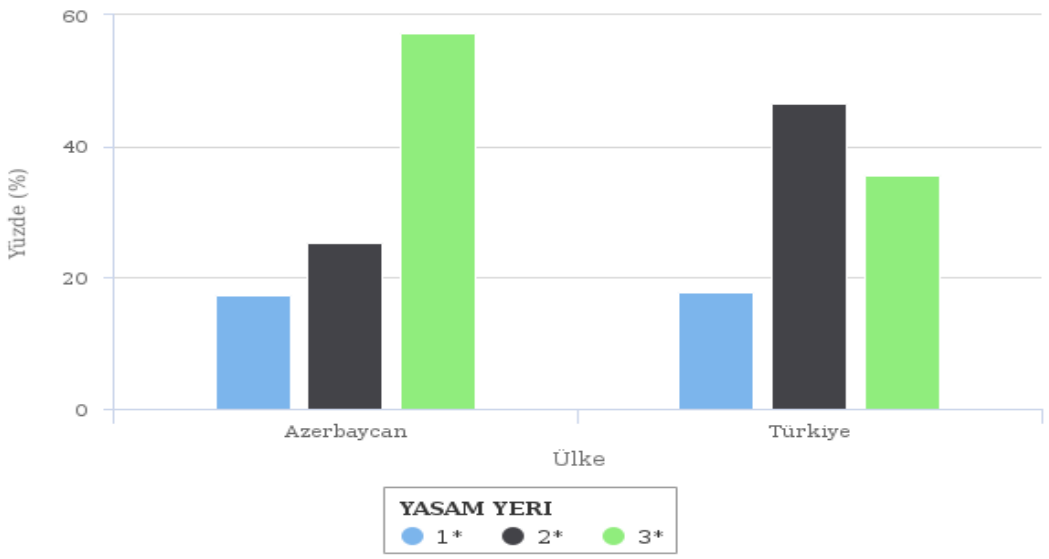
Tablo 2. Katılımcıların Sosyo Demografik Özellikleri

Değişen parametreler	**Ülke**			
	Azerbaycan	**Türkiye**	**Toplam**	**P**
Sosyodemografik özellikler				
Kaç kardeşiniz var?				
0	5	52	57	<0.001*
1	68	286	354	
2	69	166	235	
3 ve daha fazla	31	183	214	
Yaşamınızı nasıl bir yerde sürdürmektesiniz?				
Köy, kasaba	30	123	153	<0.001*
İlçe merkezi	44	319	363	
İl merkezi	99	245	344	
Menzuniyet dereceniz				
Ortaöğretim ve altı mezunu	86	650	736	<0.001*
Üniversite mezunu	64	33	97	
Yüksek lisans ve üstü	23	4	27	
Maaşlı ve sosyal güvencesi olan bir işte çalışıyor mu?				
Evet	69	80	149	<0.001*
Hayır	104	607	711	
Hangi alanda okuyor veya çalışıyorsunuz?				
Sağlık Bilimleri Temel Alanı	29	201	230	p<0.001*
Fen Bilimleri, Matematik, Mühendislik Temel Alanı	68	185	253	
Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı	50	174	224	
Eğitim Bilimleri,Mimarlık, Planlama ve Tasarım Temel Alanı	25	127	152	
Kızların ideal evlenme yaşı sizce kaç olmalıdır?				
25 ve altı	146	429	575	<0.001*
26 – 35	27	239	266	
36 ve üstü	0	19	19	

Ülke ve Cinsiyetdeğişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0.001) (Tablo 1).

Ülke sahip oldukları kardeş sayısı değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0.001) (Tablo 1).

Grafik 1: Ülke ve yaşam yerideğişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır(1= Köy, kasaba; 2= İlçe merkezi; 3= İl merkezi).

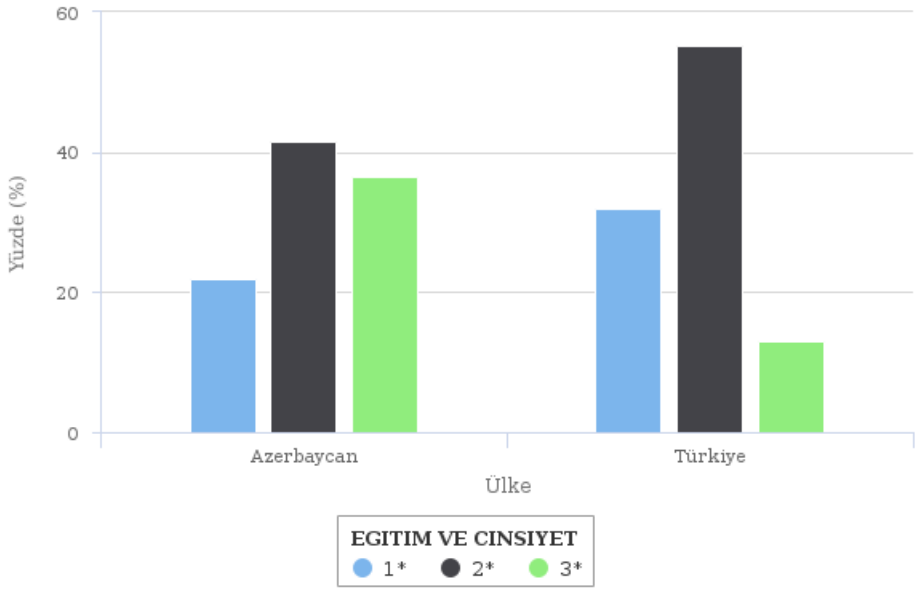
Ülke veYaşamınızı nasıl bir yerde sürdürmektesiniz? değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0.001) (Grafik 1).

Ülke ve menzun olduğu okul değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0.001) (Tablo 1).

Ülke ve üniversitede okuduğu bölüm veya mesleki alan değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.001$) (Tablo 1).

Kızların ideal evlenme yaşı sizce kaç olmalıdır? diye soruldu. Çoğunlukla yanıtlar 18 – 25 yaş arasında idi (Tablo 1).

Grafik 2: Eğitim ile ilgili cinsiyete dayalı sorunları en çok hangi dönemde yaşadınız? Sorusuna verilen cevaplar iki ülke arasında istatistiksel olarak anlamlıdır (1= İlk ve orta öğretim; 2= Lise; 3= Üniversite ve üstü).

Eğitim ile ilgili cinsiyete dayalı sorunları en çok hangi dönemde yaşadınız? Sorusuna verilen cevaplar iki ülke arasında istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.001$).

İstatistiksel anlamlılık değerlerinin üniversite yılları ve sonrası ile lise yılları arasında olduğu görüldü (Grafik 2).

Tablo 3. Eğitime bakış açısı ve toplumsal cinsiyet

Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet	**Azerbaycan**	**Türkiye**	**Toplam**	**P**
Eğitim ile ilgili cinsiyete dayalı sorunları en çok hangi dönemde yaşadınız?				
İlk ve orta öğretim	38	219	257	<0.001*
Lise	72	379	451	
Üniversite ve üstü	63	89	152	
Ailenizde eğitimle ilgili cinsiyete dayalı sorunlar yaşadınız mı?				
Evet	25	51	76	0.004*
Hayır	148	636	784	
Ülkenizde kadınların eğitim hayatına katılımını arttırmak için mevcut uygulamalar yeterli mi?				
Evet	40	48	88	
Hayır	78	455	533	
Kararsız	55	184	239	
Eğitim düzeyinizin artması hayatınızda, toplumun size bakışı açısından olumlu sonuçlar veriyor mu?				
Evet	150	631	781	0.036*
Hayır	23	56	79	
Eğitimin her aşamasında; cinsiyete dayalı ayrımcılık ile ilgili derslerin zorunlu olarak verilmesi gerektiği, kararına katılır mısınız?				
Evet	105	510	615	0.001*
Hayır	23	48	71	
Kararsızım	45	129	174	
Erkek çocuğunuz olsa, kadınlara karşı negatif ayrımcılık yapmaması konusunda ne zaman eğitim verirdiniz?				
Hiç bir zaman	0	4	4	<0.001*
Ortaöğretim ve altı	146	636	782	
Üniversite ve üstü	27	47	74	

Katılımcılara, eğitimde kadınların sahip oldukları pay için düşünceleri soruldu. Bunun yanında, katılımcılara toplumsal cinsiyete bakış açılarını değerlendirebilmek amacıyla; eğitime verecekleri destek konusunda istekleri, toplumda kızların eğitimde negatif ayrımcılığa maruz kalmaları konusunda kaygı duyup duymadıkları soruldu.

Katılımcıların evlilikte toplumsal cinsiyet düşünceleri incelendiğinde, evlilikte erkek cinsiyet rolünün baskın olduğu görüldü.

Ailenizde eğitimle ilgili cinsiyete dayalı sorunlar yaşadınız mı? Sorusuna verilen cevap iki ülke açısından anlamlıydı ($p = 0.004$*). Azerbaycan'da ailelerinde eğitim ile ilgili daha çok sorun yaşamış olduklarını ifade ettiler (Tablo 2).

İki ülke arasında incelendiğinde; ''Ülkenizde kadınların eğitim hayatına katılımını arttırmak için mevcut uygulamalar yeterli mi?'' değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0.001$) (Tablo 2).

''Eğitim düzeyinizin artması hayatınızda, toplumun size bakışı açısından olumlu sonuçlar veriyor mu?'' sorusuna verilen cevapları değerlendirdiğimizde istatistiksel anlamlı fark izlendi ($p = 0.036$)(Tablo 2).

Eğitimin her aşamasında; toplumsal cinsiyet ile ilgili derslerin zorunlu olarak verilmesi gerektiği, kararına katılır mısınız? şeklinde bir soruya karşılık katılımcılar; sıklıkla derslerin verilmesinin gerektiği yönünde görüş bildirdi (p = 0.001) (Tablo 2).

‘’Erkek çocuğunuz olsa, kadınlara karşı negatif ayrımcılık yapmaması konusunda ne zaman eğitim verirdiniz?’’ sorusuna sıklıkla ortaöğretim yanıtı verildiği belirlendi (Tablo 2).

Tablo 4. Sosyal yaşam, meslek hayatı ve eğitime bakış arasındaki ilişki

Eğitim ve sosyal yaşam	**Azerbaycan**	**Türkiye**	**Toplam**	**P**
Kadınların eğitim düzeyini yükseltmek için sosyal çalışmalarda bulundunuz mu?				
Evet	65	108	146	<0.001*
Hayır	81	606	714	
Kadınların eğitim düzeyini yükseltmek için sosyal çalışmalarda bulunmak ister misiniz?				
Evet	157	641	798	0.246
Hayır	16	46	62	
Eğitim yoluyla kadınlara kaliteli meslek, kazandırıldığına inanıyor musunuz?				
Evet	145	503	648	0.014*
Hayır	5	40	45	
Kararsızım	23	45	67	
Eğitim yoluyla kadınlara araştırmacılık ruhu, kendini yenileme ve yeniliklere uyma alışkanlığı gibi özellikler kazandırılmakta mı?				
Evet	153	549	702	0.035*
Hayır	6	39	45	
Kararsızım	14	99	113	
Eğitim sırasında, cinsiyet dayalı pozitif ayrımcılıkta avantaj sizce kime verilmektedir?				
Kadınlar avantajlı	31	56	87	<0.001*
Erkekler avantajlı	67	396	463	
Her ikisine eşit	75	235	310	
Öğretmenlerinizin direk olarak yapmış olduğu, cinsiyete göre ayrımcılıkla, eğitim				

hayatınızda hangi aşamada karşılaştınız?				
Karşılaşmadım	100	413	513	<0.001*
Ortaöğretim	9	43	52	
Lise	42	218	260	
Üniversite	22	13	35	

‘’Kadınların eğitim düzeyini yükseltmek için sosyal çalışmalarda bulundunuz mu?’’ sorusuna yanıtlar alındı. Türkiye de yaşayanlar, çoğunlukla katılmadıklarını ifade ettiler. Azerbaycan da ki katılımcılar ise Türkiye’ye göre, daha çok sosyal sorumluluk projesine katılım sağlamıştı. Katılımcılar arasında istatistiksel farklılık vardı ($p<0.001$) (Tablo 3).

‘’Kadınların eğitim düzeyini yükseltmek için sosyal çalışmalarda bulunmak ister misiniz?’’ değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p = 0.246$) (Tablo 3).

‘’Eğitim yoluyla kadınlara kaliteli meslek, kazandırıldığına inanıyor musunuz?’’ değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p = 0.014$) (Tablo 3).

Eğitim yoluyla kadınlara araştırmacılık ruhu, kendini yenileme ve yeniliklere uyma alışkanlığı gibi özellikler kazandırılmakta mı? değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p = 0.035$)(Tablo 3).

‘’Eğitim sırasında, cinsiyet dayalı pozitif ayrımcılıkta avantaj sizce kime verilmektedir?’’ sorusuna verilen kadınlara, erkeklere, her ikisine eşit cevaplarından doğan değişkenlerin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0.001)*(Tablo 3).

‘’Öğretmenlerinizin direk olarak yapmış olduğu, cinsiyete göre ayrımcılıkla, eğitim hayatınızda hangi aşamada karşılaştınız?’’ Öğretmenlerinden yana sorunla karşılaşmayanlar ile, üniversite de karşılaşanlar arasında anlamlı istatistiksel fark var idi (p<0.001)* (Tablo 3).

Tablo 5. Toplumsal cinsiyet ve değer yargıları

Önermeler		**Azerbaycan**	**Türkiye**	**Toplam**	**P**
Bütçenizin yetersiz olması durumunda kalsaydınız; kız veya erkek çocuğunuzdan birinin okutulmasındaki tercihi, hangisi için yapardınız?					
Kız çocuk		151	652	803	p<0.001*
Erkek çocuk		22	35	57	
Çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile ilgili eğitimler verilmesi; toplumda cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili olumsuzların giderilmesinde yeterli olur mu?					
Yeterli, başka bir girişime gerek yok.		18	14	32	p<0.001*
Yeterli ama ek önlemler gerekir.		89	366	455	
Yeterli değil.		66	307	373	
Toplumun eğitim düzeyi yükseldikçe; kadınların karşılaştığı cinsiyet ayrımcılığına yönelik davranışların olumlu yönde değişeceğini mi düşünüyor musunuz?					
Evet		124	459	583	p = 0.318
Hayır		20	77	97	
Kararsızım		29	151	180	
‘’Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, kendi kızlarına karşı olumsuz cinsiyet ayrımcılığı yapmazlar.’’ yargısı doğru mu?					
Doğru		101	368	469	0.104
Yanlış		33	109	142	

Kararsızım	39	210	249	
''Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, kendi kızlarına karşı olumsuz cinsiyet ayrımcılığı yapmazlar.'' yargısı doğru mu?				
Doğru	117	427	544	0.046*
Yanlış	30	98	128	
Kararsızım	26	162	188	
Yakınlarınız arasında, ''Kız çocuğu okula gitmez'' diye eğitiminden mahrum kalmış kimse var mı?				
Hayır	103	383	486	0.053
Evet, annem	14	112	126	
Evet, 2. derece yakınım	53	183	236	
Evet, kız kardeşim, ablam	3	9	12	
Sizce son 10 yılda, kızların eğitim hayatına katılım fırsatları arttı mı?				
Evet	157	605	762	0.320
Hayır	16	82	98	

''Bütçenizin yetersiz olması durumunda kalsaydınız; kız veya erkek çocuğunuzdan birinin okutulmasındaki tercihi, hangisi için yapardınız?'' Kız çocuklarını okutacakların, sayısı anlamlı olarak yüksek idi ($p<0.001$)* (Tablo 4).

''Çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile ilgili eğitimler verilmesi; toplumda cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili olumsuzların giderilmesinde yeterli olur mu?'' soru önermesinde; istatistiksel farklılık izlendi. Yeterli olduğunu düşünenler ile yeterli olmadığını düşünenler arasında fark vardı ($p<0.001$)* (Tablo 4).

''Toplumun eğitim düzeyi yükseldikçe; kadınların karşılaştığı cinsiyet ayrımcılığına yönelik davranışların olumlu yönde değişeceğini mi düşünüyor musunuz?'' sorusuna verilen cevaplar incelendi. Verilen cevaplar doğrultusunda;

değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p = 0.318) (Tablo 4).

‘’Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, kendi kızlarına karşı olumsuz cinsiyet ayrımcılığı yapmazlar.’’ yargısı doğru mu?’’ yargısı ile katılımcılar değerlendirildi. Görüşlerde, anlamlı farklılık saptanmadı (p = 0.104) (Tablo 4).

‘’Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, kendi kızlarına karşı olumsuz cinsiyet ayrımcılığı yapmazlar.’’ yargısı doğru mu? Şeklinde soru değiştiğinde, istatistiksel farklılık izlendi (p = 0.046) (Tablo 4).

‘’Yakınlarınız arasında, ‘’Kız çocuğu okula gitmez’’ diye eğitiminden mahrum kalmış kimse var mı?’’ diye katılımcılara soruldu. Verilen yanıtların dağılımına göre, farklılık görülmedi (p = 0.053) (Tablo 4).

‘’Son 10 yılda toplumda, kızların eğitim hayatına katılım fırsatları arttığını düşünüyor musunuz?’’ diye sorulduğunda, verilen cevaplar olumlu yönde fazla ise de, istatistiksel farklılık saptanmadı (p = 0.320) (Tablo 4).

Tablo 6. Katılımcıların Azerbaycan ve Türkiye'de Eğitim Hayatının Yerine Bakış Açısı

Eğitim ve sosyal yaşam	Azerbaycan	Türkiye	Toplam	P
Eğitim düzeyi yüksek bir kadın, yakın partner şiddeti mağduru olur mu?				
Olmaz	75	112	187	<0.001*
Olabilir	63	448	511	
Kararsızım	35	127	162	
Eğitim düzeyi yüksek olan kadınların, rol model olarak hayatınızda etkisi var mı?				
Evet	125	477	602	0.469
Hayır	48	210	258	
Türk devletlerinin tarihinde gördüğünüz, Aydınlar tarafından kadınların eğitimine yapılan destek amaçlı çalışmalar, günümümüz de görülmekte mi?				
Aynı	58	157	215	0.009
Daha çok	50	202	252	
Daha az	65	328	393	
Mesleki eğitimlerde, cinsiyet ayrımcılığının neden olduğu sorunlarla karşılaştınız mı?				
Kadınlar dezavantajlı	87	293	380	0.017
Erkekler dezavanajlı	13	29	42	
Olumsuzluk sezmedim.	73	365	438	
Kadınların Uluslararası eğitim programlarına katılmalarının, cinsiyet ayrımcılığı yapılmadan destekleneceğini düşünüyor musunuz?				
Evet	120	521	641	0.081
Hayır	53	166	219	
Kız çocuğunuzu, hangi eğitim seviyesine kadar okutursunuz?				
Ortaöğretim	10	2	12	p<0.001*
Üniversite	163	685	848	

''Eğitim düzeyi yüksek bir kadın, yakın partner şiddeti mağduru olur mu?'' sorusuna, verilen cevaplar olmaz, olabilir, kararsızım şeklinde idi. İstatistiksel anlamlılık vardı (p<0.001)* (Tablo 5).

Eğitim düzeyi yüksek olan kadınların, rol model olarak hayatınızda etkisi var mı?şeklinde katılımcılar sorgulandığında; ‘’eğitim düzeyi yüksek bir kadını, rol model olarak aldım’’ diyenlerin sayısı 602; ‘’eğitim düzeyi yüksek bir kadını, rol model olarak almadım’’ diyenlerin sayısı ise 258 idi. İstatistiksel farklılık yoktu (p = 0.469) (Tablo 5).

‘’Türk devletlerinin tarihinde gördüğünüz, Aydınlar tarafından kadınların eğitimine yapılan destek amaçlı çalışmalar, günümüzde görülmekte mi?’’ sorusu açısından istatistiksel farklılık var idi (p = 0.009) (Tablo 5).

Mesleki eğitimlerde, cinsiyet ayrımcılığının neden olduğu sorunlarla karşılaştınız mı? sorusuna verilen cevaplar; ‘’kadınlar mı erkekler mi dezavantajlıydı’’ şeklinde cevaplar alındı. Veri değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p = 0.017) (Tablo 5).

‘’Kadınların Uluslararası eğitim programlarına katılmalarının, cinsiyet ayrımcılığı yapılmadan destekleneceğini düşünüyor musunuz?’’ sorusunda her iki ülke için değişkenlerinin kategorileri arasında istatistiksel olarakanlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p = 0.081) (Tablo 5).

‘’Kız çocuğunuzu, hangi eğitim seviyesine kadar okutursunuz?’’ sorusu en çok olumlu birikim görülen soruların başında geldi. Katılımcıların büyük çoğunluğu, kız çocuklarının üniversite menzunu olmasını istedikleri yönünde görüş bildirdi (Tablo 5).

Tablo 7. Menzuniyet derecesine göre cevaplar

Menzuniyet dereceniz	Ortaöğretim ve altı	Üniversite mezunu	Üniversite ve üstü	Toplam	P
Yaşamınızı nasıl bir yerde sürdürmektesiniz?					
Köy, kasaba	130	13	10	153	<0.001*
İlçe merkezi	328	27	8	363	
İl merkezi	278	57	9	344	
Maaşlı ve sosyal güvencesi olan bir işte çalışıyor mu?					
Evet	63	64	22	149	<0.001*
Hayır	673	30	5	711	
Kızlar üniversiteden mezun olmadan evlenmemeli mi?					
25 ve altı	485	67	23	575	0.426
26 – 35	232	30	4	266	
36 ve üstü	19	0	0	19	
Kaç kardeşiniz var?					
0	53	3	1	57	0.071
1	306	41	7	354	
2	192	35	8	235	
3 ve daha fazla	185	18	11	214	
Kadınların eğitim düzeyini yükseltmek için sosyal çalışmalarda bulundunuz mu?					
Evet	101	36	9	146	<0.001*
Hayır	635	61	18	714	
Kadınların eğitim düzeyini yükseltmek için sosyal çalışmalarda bulunmak ister misiniz?					
Evet	687	87	24	798	0.310
Hayır	49	10	3	60	
Eğitim düzeyinizin artması; toplumun size bakışı açısından olumlu sonuçlar veriyor mu?					
Evet	678	84	19	781	<0.001*
Hayır	58	13	8	79	
Eğitim düzeyi yüksek olan kadınları, rol model olarak aldığınız oldu mu?					
Evet	511	69	22	602	0.393
Hayır	225	28	5	258	

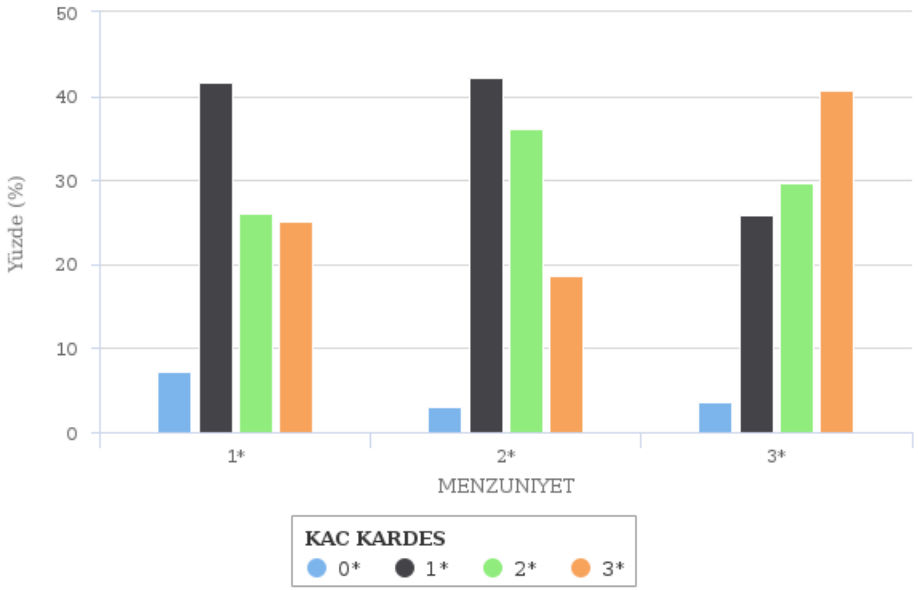
Yaşamınızı nasıl bir yerde sürdürmekte oldukları, mezuniyet derecelerine göre sınıflandırıldı. İl merkezinde yaşayanların, dramatik olarak üniversite bitirmiş

olması veya yüksek lisans, doktora mezunu olma şansı artmakta idi (p<0.001)* (Tablo 6).

Maaşlı ve sosyal güvencesi olan düzenli bir işte çalışıp çalışmadığı ile mezuniyet derecesi arasındaki ilişki irdelendi. Üniversite mezunlarının verdiği yanıtlar, evet ağırlıklıydı (Tablo 6).

‘’Kızlar üniversiteden mezun olmadan evlenmemeli mi?’’ sorusu ile evlilik ve eğitim hayatı arasındaki düşünsel bağlantıyı incelenmek istendi. Anlamlı bir farklılık bulunamadı (p = 0.426) (Tablo 6).

Grafik 3: Kardeş sayısı ile, eğitim düzeyi (mezuniyet) arasındaki ilişki
(Mezuniyet düzeyi; 1:ortaöğretim ve altı, 2:üniversite mezunu, 3 üniversite ve üstü)
(Kardeş sayısı: 0:kardeşi yok,1:1 kardeş,2:2 kardeş, 3 ve üstü kardeşe sahip)

‘’Kaç kardeşiniz var?’’ şeklinde bir soru sorulduğunda, sıklıkla kardeş sayıları 1 ve 2 ağırlıklıydı. Katılımcıların mezuniyet derecesi ile kardeş sayısı arasında istatistiksel anlamlı ilişki izlenemedi (Grafik 3).

Kadınların eğitim düzeyini yükseltmek için sosyal çalışmalarda bulunup, bulunmadıkları soruldu. Katılımcılar arasında, bu konuda birikimleri olan pek olmasa da, üniversite mezunu olanlar, en az bir kez kadınların eğitimi ile ilgili sosyal sorumluluk projesinde olmayı başarmış idi ($p = 0.071$) (Tablo 6).

‘’Kadınların eğitim düzeyini yükseltmek için sosyal çalışmalarda bulunmak ister misiniz?’’ diye sorduğumuzda, mezuniyet derecesi ile aralarında istatistiksel anlamlı bir ilişki saptanamadı ($p = 0.310$) (Tablo 6).

‘’Eğitim düzeyinizin artması hayatınızda; toplumun size bakışı açısından olumlu sonuçlar veriyor mu?’’ diye sorduğumuzda, mezun oldukları okul düzeyi yükseldikçe; olumlu yanıt verenlerin oranı artmakta idi ($p<0.001$)* (Tablo 6).

‘’Eğitim düzeyi yüksek olan kadınları, rol model olarak aldığınız oldu mu?’’ sorusuna; katılımcıların eğitim düzeyi yükseldikçe verdikleri cevapların daha sık evet olduğu izlendi. İstatistiksel olarak anlamlılık saptanmasa da; üniversite ve lisansüstü mezunu olan katılımcılar, eğitimli kadınları sıkça rol model olarak benimsemişlerdi ($p = 0.393$) (Tablo 6).

Tablo 8. Mezuniyet Derecesi ve Eğitim Hayatı Boyunca Yaşanan Farklı Durumlar Arasındaki İlişki

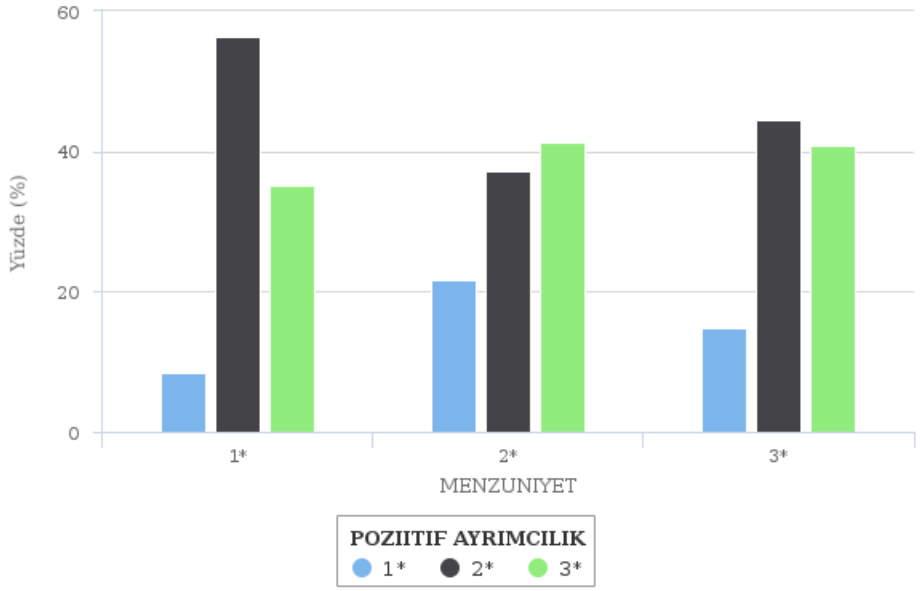
Mezuniyet dereceniz	**Ortaöğretim ve altı**	**Üniversite mezunu**	**Üniversite ve üstü**	**Toplam**	**P**
Eğitim hayatınız boyunca, aileniz kaynaklı cinsiyete dayalı sorunlar yaşadınız mı?					
Evet	57	12	7	76	0.002*
Hayır	679	85	20	784	
Mesleki eğitimlerde, cinsiyet ayrımcılığının neden olduğu sorunlarla karşılaştınız mı?					
Kadınlar dezavantajlı	324	42	14	380	0.031*
Erkekler dezavanajlı	30	11	1	42	
Olumsuzluk sezmedim.	382	44	12	438	
Eğitim yoluyla kadınlara araştırmacılık ruhu, kendini yenileme ve yeniliklere uyma alışkanlığı gibi özellikler kazandırılmakta mı?					
Evet	598	85	19		0.303
Hayır	39	4	8		
Karasızım	19	2	6		

Mezuniyet derecesi ve eğitim hayatı boyunca yaşanan farklı durumlar arasındaki ilişki değerlendirildi (Tablo 7).

Mezuniyet düzeyi arttıkça, eğitimde toplumsal cinsiyet konusunda kadınların dezavantajlı olduğunu belirtenlerin oranı artmakta idi. Ailelerinden; eğitimleri sırasında kadın olmalarına rağmen, maddi ve manevi çok destek alanlar, mezun oldukları okullar açısından bir adım daha önde idiler (Tablo 7).

Grafik 4: Katılımcıların mezuniyet düzeyi arttıkça, eğitimde toplumsal cinsiyete dayalı olumsuzluklarla karşılaşmış olma durumları

(Mezuniyet düzeyi; 1:ortaöğretim ve altı, 2:üniversite mezunu, 3 üniversite ve üstü)

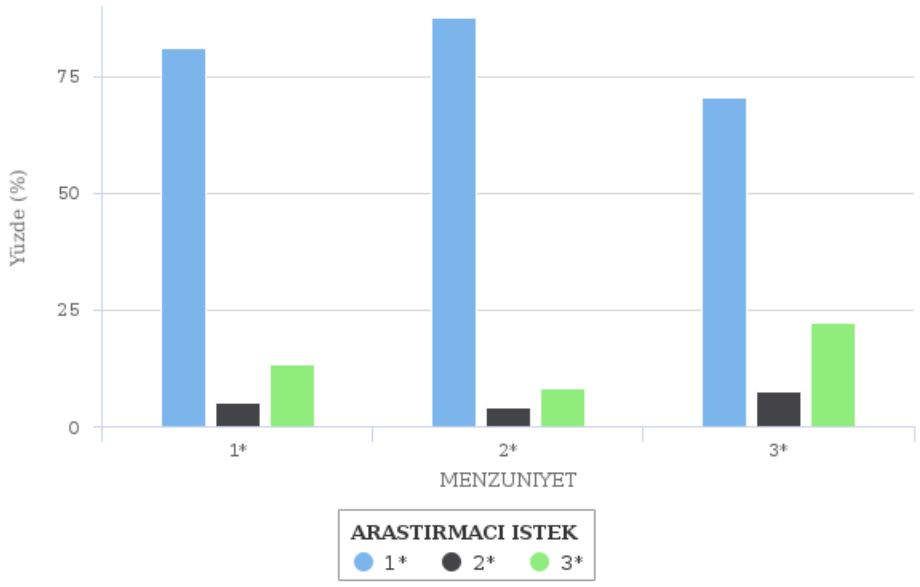
Katılımcıların mezuniyet düzeyi arttıkça, eğitimde toplumsal cinsiyete dayalı olumsuzluklarla karşılaşmış olma ihtimalleri artmakta idi (Grafik 4).

Eğitim hayatları boyunca, aileniz kaynaklı cinsiyete dayalı sorunlar yaşayıp yaşamadıkları sorgulandı. Eğitim hayatı uzadıkça, aile kaynaklı sorunların daha çok ortaya çıkabildiği izlendi ($p = 0.002$) (Tablo 7).

Mesleki eğitimlerde, cinsiyet ayrımcılığının neden olduğu sorunlarla karşılaştınız mı? şeklinde bir soru ile, mezuniyet derecesini değerlendirdik. Eğitim süresi uzadıkça, kadına karşı olumsuz tutum sergileyen kişilerle daha fazla karşılaşmış oldukları görüldü ($p = 0.031$) (Tablo 7).

Grafik 5. Eğitim yoluyla kadınlara, kendini yenileme ve yeniliklere uyma alışkanlığı gibi özellikler kazandırılabileceği hakkında katılımcıların istekli olma düzeyi

(Mezuniyet düzeyi; 1:orta öğretim ve altı, 2: üniversite mezunu, 3: üniversite ve üstü) (1:Evet, 2:Hayır, 3:Kararsızım)

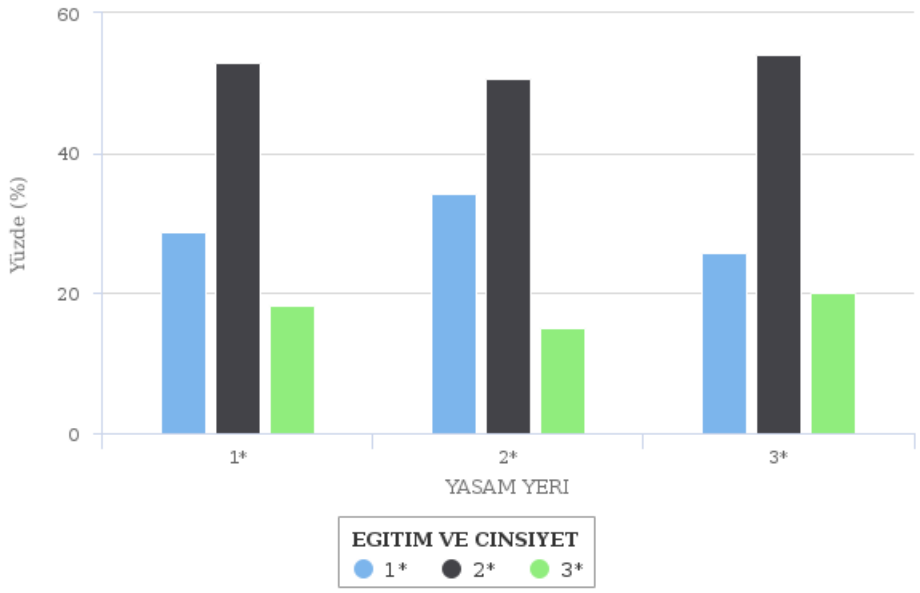

Eğitim yoluyla kadınlara, araştırmacılık ruhu, kendini yenileme ve yeniliklere uyma çabasıgibi özellikler kazandırılabileceği yargısına, katılımcıların aynı görüşte olup olmadıkları soruldu. Üniversite düzeyi veya lisansüstü eğitimi almış olanların, görüşleri kadınların sosyal yaşamı açısından daha olumlu idi (Grafik 5).

Grafik 6: Katılımcıların köy,kasaba, ilçe, il merkezlerinde yaşamalarına göre; Eğitimle ilgili cinsiyete dayalı sorunları en çok hangi okul döneminizde yaşadıkları sorusuna, verilen yanıtlar

(Eğitim 1: ilköğretim, 2: ortaöğretim, 3: üniversite ve üstü)

(Yaşam yeri 1: köy- kasaba, 2: ilçe merkezi, 3: il merkezi)

Katılımcıların köy, kasaba, ilçe, il merkezlerinde yaşamalarına göre; Eğitimle ilgili cinsiyete dayalı sorunları en çok hangi okul döneminizde yaşadıkları sorusuna, verilen yanıtlar incelendi (Grafik 6).

Toplumsal cinsiyet, çağımıza kadar, pek çok tartışmalardan geçmiştir. Ortak bir kadınlık erkeklik kimliğinin varlığı, toplumsal cinsiyetin odağında yer alır. Başta eğitim olmak üzere, çeşitli mecralarda kalıpları kırmaya yada en azından esnetmeye çalışmaktadır. Toplumsal cinsiyet, sosyokültürel, ekonomik, sanat gibi geniş bir yelpazede, kadınların ve erkeklerin üzerindeki rol ve sorumlulukları barındırır. Bireylerin, toplumda sınırlarının belli olduğunu ifade eder. Sadece bu sınırlar içerisinde kalırsa kadın rollerini kadınların, erkek rollerini erkeklerin doldurması toplum tarafından kabul görmektedir.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Toplumsal cinsiyete dayanarak kadına ve erkek için biçilen değerler ve kalıplar hiyerarşik olarak kadınlara kıyasla erkeğin 'üstte ve önde' olması suretiyle ayrıştırıcıdır. Kadın, toplumsal olarak kabul edilmiş cinsiyetinden ötürü erkekten farklı ve öteki olarak tutulmaktadır (Bingöl, 2014: 2014). Bu ve buna benzer olumsuz farklılıklar Azerbaycan ve Türkiye'de de görülmektedir.

Toplumlar tarafından yaratılan kadınlık, zor ve ama sunî yapılış kaderi gibidir. Bu kader Azerbaycan'da daha da zorlaşmaktadır. Azerbaycan'da, televizyon ekranlarından kendilerine seslenerek kız çocuklarının eğitimi ve bu eğitimin toplum için önemi günümüzde dahi rica edilen, kızlarını erken evlendirmemeleri öğütlenen ailelerin kadınları olmak durumu, yaşama dair motivasyon kırıcıdır.

Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin en onemli kaynaklarından biri, ailenin sosyoekonomik konumu ve cinsiyet aynmcılığına yaklaşımı oluşturmaktadır. Toplumda ekonomik eşitsizlik, en az cinsel eşitsizlik kadar; kızların eğitime erişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Ailenin yoksulluğunun, her iki cinsten çocukların okullulaşmasının önündeki en önemli sorunlardan biri olduğu tartışmasızdır (Sayılan, 2012). Bunun yanında, yoksul ailelerdeki kızlar bu sınıfsal ve ekonomik dezavantajlara sahipken, cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle de eğitimden gerikalmaktadır. Denilebilir ki, yoksulluk kız cocuklarının eğitiminde yön verici olarak görev almaktadır. Maddi imkansızlıklar içindeki ebeveynlerin; geçim stratejileri çocuklarının da emeğine bağımlı hale gelmektedir. Gelir düzeyi düşük ailelerin pek

çoğu, kız çocuklarının ev içinde aile bütçesine katkı sağlamasını yölendirirken, erkek çocuklarını da ev dışında iş edindirme yoluna başvurmaktadır. Çalışmamızda, ulaşılan eğitimin kalitesi ile ailenin geliri arasında da doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır. Gelir düzeyi yüksek bir aileye sahip olan katılımcıların, eğitimlerinin ulaştığı en üst seviye daha ileri idi.

Kanun önünde fırsat eşitliği verilen kadın, düşüncedeki kadınlık algısında erkeklerle ne yazık ki eşit olamamaktadır. Bu tespit pek çok çalışmada gösterilmektedir(Goldscheider, Bernhardt, ve Lappegård, 2015: 41). Çağdaş dünyada ve Azerbaycan'da toplumsal cinsiyet eşit olmaması sorununun ve kadınlık için ötekiliğin kilidini, yalnızca zihniyet değişimi anahtarı yok edebilecektir (Bingöl, 2014: 2014).

Kadınlara, toplumsal yaşamda, mesleki yaşamda, sosyal hayatlarında, aile ve evlilik yaşamında yapılanayrımcılıklar, kadınların psikososyal iyilik halini olumsuz olarak etkilemektedir (West ve Fenstermaker, 1995:30). Kadınlar, geçmişten günümüze kadar, sıklıkla erkeklerin bir adım gerisinde yer edinebilmiş, istedikleri ve hak ettikleri kademelere ulaşamamış, erkekler ile aralarında, zaman zaman artan mesafeler meydana gelmiştir. Çağdaş medeniyetler seviyesine yaklaştıkça, kadınların eğitim seviyelerinin ilerleme kaydetmesi, çalışma hayatında daha fazla söz sahibi olmalarına yardımcı olmaktadır (Boyd, Hunt, Kandell, ve Lucas, 2003: 160). Çalışmamızın sonuçlarına bakıldığında, kadınların üstlendiği gelenekçi rollerin, eğitim seviyeleri yükseldikçe, olumlu bir şekilde değişiklik göstermektedir.

Sosyokültürel bir birim olan okullardaki hayatın her yönünü nihai olarak okul idaresi ve öğretmenlerin tek başlarına belirleyebileceği düşünelemez (Sayılan, 2012).

Eğitimin toplumla ve kültürle iç içe geçmiş ilişkisini yok saymak anlamına gelir. Eğitim kurumlarındaki hayat ne içinde bulunduğu toplumsal çevreden ne de zamanın egemen kültürel değerlerinden soyutlanarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin okula getirdiği kültürü değiştirme üzerinde okulun ancak kısmi bir etkisi vardır. Okuldaki deneyimlerinde de öğrencileri değiştirme kapasitesi, daha çağdaş kültürlerde daha fazla olacaktır. Çalışmamızda da, katılımcılar, eğitim düzeyi yükseldikçe bir toplumda, cinsiyet ayrımcılığına yönelik davranışların azaldığını bildirmişlerdir (Tablo 4).

Kadın ve aile konusundakiyükselen modern değer yargıları, cinsiyetler arasındaki olumsuzlukları en aza indirmektedir (Sayılan, 2012). Okullarda daha eşitlikçi ve demokratik bir kültür yaratılarak, kız çocukların eğitimi geri plana itilmemelidir. Katılımcılar, çağdaş okul, çağdaş öğretmen, çağdaş ders ile ilgili eğitimler verilmesi; toplumsal cinsiyet ile ilgili olumsuzlukların giderilmesinde büyük pay sahibi olduğunu ifade ettiler (Tablo 4).

Azerbaycan ve Türkiye'de, kadınların eğitim dünyasındaki ağırlığı erkeklerle kıyaslandığında, kadınların dezavantajlı olduğu dengesizlikler görülmektedir (Bingöl, 2014: 2014). Gerek okuma yazma veya ileri bir eğitim kurumundan mezun olma oranları, gerekse akademik kadro göstergeleri, eğitimde erkeklerden sonra kadınların geldiğini tanımlamaktadır (West ve Fenstermaker, 1995:29). Katılımcılar; eğitim seviyeleri yükseldikçe, toplumun kendilerine bakış açılarının daha farklı olduğunu, çevrelerinden gördükleri saygınlığın arttığını ifade ettiler.

Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Azerbaycan'da, kadınların eğitim şanslarınınartması ve daha ileri bir seviyeye taşınabilmesi için önemli işler

yapılmaktadır. Azerbaycan'da Sovyetler Rejiminin çöküşü sonrası; kadınlar için, eğitim alanında var olan sorunlar eğitimlerininsürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir. Eğitim hayatını çerçeveleyen, hukuki düzenlemelerin uygulanabilirliği nispeten zayıflamıştır. Azerbaycan'ın sosyoekonomik gelişmelerinin yükselen bir ivme kazanması;kadınların eğitim hayatına olumlu katkı sağlamıştır. Kadınların kalifiye işgücünde daha fazla yer almasını sağlamıştır. Toplumsal refahın artması ile, kadınların artan eğitimi,toplumsal dinamikler üzerinde pozitif etkili olmuştur (Hüseyinli ve Yiğit, 2017: 325).

Günümüzde kadınların erkeklerle hukuk karşısında ve siyasi alanda eşit haklardan yararlandığı görülmektedir. Özellikle Azerbaycan'da Anayasal Gelişim kapsamında kadınların korunması ve eğitim hayatlarındaki her geçen gün artan gelişimler; kadınlara önemli koruyucu haklar kazandırılmıştır(Hüseyinli ve Yiğit, 2017: 325).

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlığın ve erkekliğin, ulusal ve uluslararası bağlamlardaalgılanış biçimi ve toplumların bireylerden beklentilerini ifade eder (Goldscheider, Bernhardt, ve Lappegård, 2015: 41). Çalışmamızda da, eğitim düzeyi yüksek olan kadınların, kadın rol modellerinin daha fazla izinde oldukları izlendi. Bu tanımla eğitime önem veren davranışların; cinsiyet kavramından bağımsız bir şekilde ifade edilmesinin yanında, kişilerin içinde oldukları ortama göre geleneksel özellik gösterdiği gözlenmiştir. Kardeş sayısı daha fazla olan, aile yapısı daha kompakt katılımcıların geleneksel görüşleri ağırlık kazanmıştır (Tablo 6).

Gelişmekte olan ülkelerde kadınların eğitim hayatına düşük katılım oranı dikkat çekmekte ve kalkınmanın sağlanmasındaki önemi gündeme gelmektedir(Özdemir, Yalman, Bayrakdar, 2012:118). Kadınların ekonomik yaşama

daha fazla katılmaları, kalkınma ve büyümeden daha fazla pay almaları ve aile içindeki konumlarının iyileşmesinin sağlanması kalkınmışlığın gereğidir. Azerbaycan'da Sovyetler Rejiminin dağılması sonrası, toplumda kadınlar açısından süregelen eğitim sorunlarının, çözüme ulaştırılması zaman almıştır. Eğitim hayatını düzenleyen hukuki düzenlemelerin, pratik hayata geçirilmesi kolay olmamıştır. Ülkede, meşakatli bir süreç sonrası, ekonomik gelişmelerin eğitim hayatına ve işgücü piyasasına olumlu yansımaları, kadınlar için sosyal hayat üzerinde de olumlu yönde etkili olmuştur. Günümüzde kadınların erkeklerle hukuk karşısında ve siyasi alanda eşit haklardan yararlandığı görülmektedir(Hüseyinli ve Yiğit, 2017: 295). Azerbaycan'da Anayasal Gelişim kapsamında kadınların korunması ve eğitim hayatında geliştirebilmeleri için fırsat eşitliği yaratılmasında, önemli koruyucu haklar kazandırılmıştır.

Kadınların akademik hayata, kaliteli işgücüne, dolayısıyla sosyoekonomik kültüre kazandırılması, tüm ülkeler için bir kazanç, demokratik kalkınmanın hızlandırılması ve gelişmişliğin sağlam bir yapıya kavuşmasında önemli bir etken olacaktır(West ve Fenstermaker, 1995:28). Çalışmamızda; eşitlikçi cinsiyet rolünü yansıtan; eğitim hayatları boyunca, kendi aileleri kaynaklı, kadın cinsiyete bağlı olumsuzluklar yaşayıp yaşamadıkları değerlendirildi. Katılımcıların, ailelerinden yana olumsuzluk yaşayanların, daha az üniversite ve üstü mezunu oldukları görüldü (Tablo 7). Aile ve sosyal çevrenin, çocuğun yaşamının şekillenmesindeki değeri eşsizdir. Eğitimde aile bireylerinin hepsini kapsayacak şekilde fırsat eşitliği verilmesi, toplumun cinsiyet rolleri algısı üzerine eşitlikçi yaklaşımın desteklenmesi, aileden başlayarak artan şekilde toplumsal refahı yükseltecektir.

Kardeş sayısı ile toplumsal cinsiyet rollerine dair tutumlar, sosyodemografik, kültürel, coğrafi farklılıklara göre değişmektedir. Kardeş sayısı arttıkça, eşitlikçi

yaklaşımın yükseldiği belirtilmektedir(Dhar, Jain, ve Jayachandran, 2019: 55). Çalışmamızda, kardeş sayısı arttıkça, eğitim seviyesi de pozitif etkilenmekte idi. Kardeş sayısı arttıkça, eşitlikçi düşünceye katılanların oranı artmaktadır (Tablo 6).

XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan ve Türkiye'de aydınların feminist düşüncelerinin güçlenmesi ile Azerbaycan kadını bir anda toplumun her yerinde görülmeye başlamıştır. Azerbaycan ve Türkiye tarihine geçmişten günümüze baktığımızda, kadınlara erkekler tarafından saygı ve destek hep görülmektedir. Bu desteğin, her iki ülkede Cumhuriyet döneminde de artan ivme ile olumlu gelişmeler kazandığı görülmektedir. Devletin ve milletin hakları, özgürlüğü ve yaşam şartlarının daha iyi olması için çalışan toplumun her bireyi, kadınların eğitimi için tüm bilgi ve birikimlerini bu yolda kullanmaya özen göstermektedir. Çalışmada katılımcılara, ülkelerin de son 10 yılda eğitim, öğretim süreçlerine katılan kadın sayısının artış eğiliminde olup olmadığı soruldu. Kadınların, eğitim fırsatlarından aldıkları payın, son yıllarda arttığını ifade edenler çoğunluktaydı (Tablo 4).

XX. yüzyıl kadın hareketleri arasında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kendine has özel bir konumu vardır(Suleymanlı, 2018: 45).Azerbaycan, Türk Coğrafyasındaki binlerce yıllık tarihi geçmişini, İslam Medeniyetini, Batı kültürü ve Sovyetler Birliği döneminde edindiği tecrübelerini sentezleyerek kadın sorunlarının çözümü için temel olarak kullanmıştır.

Azerbaycan Halk Cephesi döneminde, kadınların eğitim sürecine katılımları için yapılan işler olumlu sonuçlar vermiş, toplumda eğitim gören kız öğrencilerin

oranı geçmiş yıllarla kıyaslandığında ciddi oranda artmıştır. Literatür incelendiğinde, Gence Kız Gimnaziyası'nda; 1918-1919 eğitim öğretim yılında, 4 kadının eğitim süreçlerine dahil olabildiği görülse de, 1919 – 1920'de, bu sayı 296'ya kadar yükselebilmiştir (Aida Alıyeva, 2019: 47).Çalışmamız da, katılımcılara Azeri ve Türk devletlerinin tarihinde gördüğünüz, aydınlar tarafından kadınların eğitimine yapılan destek amaçlı çalışmalar, günümüzde de görülmekte olup olmadığı soruldu. Azerbaycan'da alınan cevaplar değerlendirildi. Katılımcıların %37,57'si güncel tarihlerde daha az çalışma yapıldığını ifade etti. Katılımcıların %33,52'si aynı düzeylerde der iken; %28,90'ı ise çağdaş dönmelerde, eskiye nazaran kadınların eğitimine yapılan desteğin artmadığı görüşünde idi. Veriler Türkiye açısından incelendi (Tablo 5). Katılımcıların %47,74'ü kadınların eğitimine, aydınların verdiği desteğin azalma eğilimi sergilediğini belirtti. %29,40'ı aydınların, geçmişe nazaran çok daha fazla kadın eğitimine destek verdiğini savunmaktaydı. Türkiye'den katılımcıların %22,85'i ise, pek bir farklılık sezmediklerini ifade ettiler.

Tablo 8. 2019-2020 Azerbaycan' Da Akademik Yılı Başlangıcında Öğrencilerin Eğitim Türlerine Göre Cinsiyet Dağılımı (ARDSK, 2020)

Eğitim alanı türleri	Sonuca göre yüzde		Cinsiyete göre	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Eğitim alanları	78,5	80,4	46,7	53,3
Mesleki eğitim kurumları ve meslek merkezlerinde	7,8	8,4	45,5	54,5
Ortaöğretim özel eğitim kurumları	3,7	1,9	64,1	35,9
Yükseköğretim kurumlarında ve doktora çalışmaları	10,0	9,3	48,8	51,2
Toplam (Yüzde)	100	100	47,3	52,7

Kaynak: ARDSK, Milli Eğitim İstatistikleri

Hem Türkiye hemde Azerbaycan'da Cumhuriyet dönemlerin de; kadınlara erkeklerle eşitliği olanaklı kılan haklar tanınmıştır. Kadınlar seçme ve seçilme hakkı kazanmışlardır. Bu dönem kadınların orta ve yüksek eğitim almalarına, doktor, öğretmen, gazeteci, sanatçıgibi mesleklere girebilmelerine imkan sağlayan bir dönem olmuştur (Suleymanlı, 2018).

Çalışmamızda, sınırlı bütçeleri olsa, şartlar tek çocuğunu okutmak ile sınırlı şekilde zorunluluk oluştursa, kız çocuğunuzu mu yoksa erkek çocuğunuzu mu okuturdunuz diye soruldu (Tablo 4). Azerbaycan'daki katılımcılardan aldığımız yanıtlar şu şekilde idi. Katılımcıların %87,28'i kız, %12,71'i erkek idi. Türkiye'deki katılımcılardan aldığımız sonuçlar ise; %94,90'ü kız çocuğumu okuturdum şeklinde cevap verdi. %5,09'u ise, olası bir zorunlulukta, erkek çocuktan yana tercihini kullanacağını belirtti (Tablo 4). Çalışmamızda, kız çocuklarının hangi eğitim seviyesine kadar en fazla okutulması gerektiğini düşündükleri soruldu. Azerbaycan'dan katılımcıların %5,78'i ortaöğretime kadar okula göndereceğini ifade etti. %94,21'i üniversite mezunu olması gerektiğini düşünmekte idi (Tablo 5). Türkiye'de ise durum %98,70 ile üniversite okumaları gerekliliği yönünde idi. Bireylerin toplumsal cinsiyet algısı bir çok parametre tarafından şekillenmekte ve bu kazanım, hem erkek hem kadınların hayatlarının her alanında farklı düzeylerde de olsa etkisini hissettirmektedir (Ihlen ve Fredriksson, 2018: 15).

Toplumsal cinsiyeti ön planda tutan toplumlar, eğitimde kadınları göz ardı edecektir (Şahin, Çoban, Korkmaz, 2018: 740). Toplumsal cinsiyet rolleri de, kadınlık ve erkeklik kalıpları yoluyla pekiştirilmekte ve nesilen nesile azalarak aktarılmaktadır. Çalışmamızda, ailelerindeki kadınlar içinde eğitime ulaşamamış kişiler olduğunu belirtenlerin, günümüzde, eğitime erişimde önceki nesillere göre daha şanslı olduğu görüldü. Bunun yanında, katılımcılar; anne eğitim düzeyi artmuş

bir toplumda, kız çocuklarına karşı olumsuz cinsiyet ayrımcılığının daha az olacağı görüşündeydi.

Toplumlar bireyleri; hem aile sürecinde, hem okul ve sosyal yaşamlarında, kişisel gelişimleri şekillenirken; bu normları farklı düzeylerde içselleştirirler. Kadınların bakış açısına değer verilmesi, eğitim fırsatlarından yararlanmalarının sağlanması, toplumun geleceğine yapılacak yatımların başında gelir.

Bireylerin yaşamlarını sürdürdüğü mülki idare birimleri, düşüncelerinin şekillenmesinde önemlidir. Kişilerin değer yargıları, kütürel görüşleri; yaşadıkları yerlere göre değişmektedir. Bu durum, aynı zamanda toplumsal cinsiyete bakışlarında da farklılıklara neden olur (Powell, 2018: 29). Aileleri ile birlikte yaşamlarını sürdürdükleri köy, ilçe ya da il merkezinde yaşamalarına göre, kadın ve erkekarasındaki farklılıklara yaklaşımları değişir. Yaşamlarını daha çok il ve ilçe merkezinde geçirmiş olanların toplumsal cinsiyette eşitlik algıları; kasaba ve köylerde yaşayanlardan daha yüksektir (Powell, 2018: 42). Literatürle uyumlu şekilde çalışmamızda da; ikamet ettikleri yerin gelişmişliği arttıkça; katılımcıların geleneksel yaklaşımdan giderek uzaklaşarak; eşitlikçi yaklaşıma yakınlaştığı izlendi.

Atatürk, kadınların, ana olarakeğitici olmalarından dolayı toplumdaki yerinin onemi uzerinde durmaktadır (Erdem, 2011). Atatürk, eğitimin işlevsel birdeğer kazanması gerekliliğinin altını çizmiştir(Senemoğlu, 2001: 6). Kadının sosyokültürel alanda, rol ve statü olarak yüksek bir değerde olması, ülkelerin çağdaş ve medeni gelişimi acısından son derece önemlidir. Kaliteli ve yeniliğe odaklı eğitim sisteminde kadınların akademik başarı sağlaması, toplumun refah seviyesini hızla yükseltecektir.

Eğitimde toplumsal cinsiyet kavramı hem ulusal hem uluslar arası düzeylerde çalışılmalıdır. Kadınların, eğitimden alabildiği payı değerlendirmek,hem aile içinde hem de eğitim kurumlarında ilişkileri anlamak ve yorumlamak, kadınlar içinönemli bir yönelim sağlamaktadır. Bu yönle birlikte toplumun içinde var olduğu kabul edilen ideoloji, değişik güç ilişkileri ve toplumda yer alan sınıf gibi kavramların yorumlanıp daha iyi anlaşılmasını mümkün olacaktır(Ihlen ve Fredriksson, 2018: 1). Yine bu açıdan bakarak ailede, toplumsal yapılarda ve eğitim kurumlarında yer alan egemen düşüncelerin nasıl var olduğu hakkında ipuçları detaylı incelenmelidir.Eşlerin, evde görev ve sorumlulukların paylaşımında adil olunması, coğrafi ve kültürlerarası farklılıklar göstermektedir. Eğitimde, kadın ve erkekler arasında bir görüş ayrılığı da bu konuda ortaya çıkmaktadır. Eğitimde cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolüne yaklaşım; daha geleneksel çerçevede kalmaktadır(Boyd, Hunt, Kandell, veLucas, 2003: 162). Çalışmamızda; eşitlikçi cinsiyet rolünü yansıtan; eğitimin eşit paylaşımı olmalıdır, yargısı incelendi. Katılımcıların, eğitim düzeyleri yükseldikçe, geleneksel düşüncelerden uzaklaşıp, eşitlikçi yaklaşımı savunduğu izlendi.

Çocuklarının, ilk ve eşsiz eğiticisi olacak olan kadınların, eğitimde fırsat eşitliğine sahip olmaları önemlidir (Özaydınlık, 2014: 108). Çalışmamızda katılımcılara, kız çocuklarının eğitimden almaları gereken payın erkeklerle eşit olması gerektiğini düşündükleri görüldü. Bunun yanında, erkek ve kız çocuklarından sadece birinin daha ileri bir eğitim alma durumunda kalmış olsalardı, öncelikle kız çocuklarının eğitimini bir adım önde tutacaklarını belirttiler.

Çalışmamızda, özgüven düzeyleri yüksek olan kadınların, eğitim hayatı boyunca daha az aileleri kaynaklı sorunlar yaşadıkları izlendi (Tablo 7). Bir başka deyişle, ailelerinin desteğini almış olan kadınların, eğitim seviyelerinin de o denli yükselme eğiliminde olduğu görüldü.

Toplumsal cinsiyet ve eğitim ilişkisi temelde, masanın ayağını oluşturan dört farklı güç ilişkisi arasındaki iletişim ile biçimlenmektedir. Öncelikle, birinci ayak; aile içerisinde kızlara sunulan yerin sınırlarının keskinliğidir. İkinci ayak, okul sisteminin cinsiyet alanında çağdaşlığı ve eşitliği koruyabilmesidir. Üçüncü ayak, sosyoekonomik şartların yön verdiği emek piyasasındaki, cinsiyet temelli iş paylaşımıdır. Dördüncü ayak, en azından diploma, kadınlar için iş ve ekonomik bağımsızlık şansı getirmektedir. Hem Türkiye hem Azerbaycan'da modern eğitim sistemi aile ve ailedeki değişim, ülkelerin istihdam yapısı ve sunduğu modern olanaklar ve eğitim/okul sisteminin amaçları ve eğitimin yaygınlığıarasındaki karmaşık ilişki çerçevesinde işlenmektedir.

Pozitif beden algısı, dünyada farklı toplumlarda egemen olan sosyo-kültürel anlayışlar aracılığı ile bireylerin sağlık, eğitim ve özgüven anlayışını da belirlemektedir(Swami, 2015: 12). Çalışmamızda, büyük şehirlerde yaşamış olan kadınların,özgüvenlerinin daha yüksek olduğu belirlendi. Bunun yanında, eğitim düzeylerinin nispeten yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine de şehirler arası farklılıkların çok fazla olmadığı izlendi.

Azerbaycanda, kadınların eğitim dünyasındaki varlıklarında; erkeklerle kıyasladığımız zaman nitelik ve niceliksel dengesizlikler görülmektedir. Gerek okuma yazma veya bir eğitim alanından mezun olma gibi önemli sayıları gerekse akademik kadro göstergeleri, eğitimde kadınların erkeklerden sonra geldiğine işaret etmektedir.

Güncel araştırmalar, kadının bedenini sevme ve kabul etme; bedeninin işlevlerini ve tekilliğini takdir etmeyi ifade eden pozitif beden imgesine yönelmiştir.

Güzelliği sadece maddi olarak algılamamak, kişisel gelişim ve akademik başarıyı da ön planda tutmak önemlidir (Moreira, Lorenzato, Neufeld, ve Almeida, 2018: 21). Eğitim düzeyi yüksek olan kadınları, yaşamlarının bir döneminde rol model alan katılımcıların, mezuniyet düzeyleri de üst kademelere taşınmaktaydı (Tablo 6).

Kadınların eğitime erişimi ve aldıkları toplam eğitim suresi acısından toplumsal cinsiyet eşitsizliği, her iki ülkede eğitimde sorunun en görünür yanını oluşturmaktadır. Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitimde fırsat eşitliği politikası, hem kız hem erkek öğrenciler icineşit fırsatları sunma temelinde durmaktadır. En önemli kazanımlardan biri, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, hem yasal hem anayasal güvence altındadır (Sayılan, 2012: 13). Kadınlara sağlanan bu yasal temellerin yanında, birçok uluslar arası anlaşmalar ve kazanımlar da eğitim haklarını derinleştirmektedir. Türkiye Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni Pekin Deklarasyonu'nu, imzalamış ve eğitimde vetoplumsal pek çok alanda cinsiyet eşitliğini sağlamaya yonelik girişimler de bulunmuştur (Sayılan, 2012: 22). Çalışmamızda, katılımcılar son 10 yılda, kadınların eğitim hayatına katılım fırsatlarının arttığını gördüklerini belirttiler. Katılımcılar, günümüzde, kadınların daha yüksek derecelerdeki okullardan, lisans ve lisansüstü düzeylerden mezun olup, mesleklerini icra edebildiklerini düşünmekteydiler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma, Azerbaycan ve Türkiye'deki kadınların eğitim hayatı ile ilgili yapılan çalışmaların tarihi gelişimini doğru kaynaklardan incelemek, doküman inceleme ve günümüzdeki durumun belirlenmesine yardımcı olmak amacıyla yapıldı. Konuyla ilgili detaylı yapılan araştırmaların sayısının sınırlı olduğu izlendi. Kadın ve eğitim ile ilgili ortaya çıkansorunların azaltılmasına yönelik yapılan çalışmalara katkıda bulunmak hedeflendi. Tarihle ilgili yazılan kaynakları daha verimli bir şekilde kullanmakla ilgili bilgilerle birlikte; cinsiyete dayalı var olan sorunları belirlemek ve de bu sorunlara çözüm aramak için gerek duyulan yeni yazıların ulaşılmasına kolaylık sağlamak için ipuçları arandı.

Azerbaycan tarihinde özellikle, Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar, dört farklı eğitim dönemi vardır. Bu süreçlerde ihtiyaç duyulan eğitimli kadınların yetiştirilmesinde farklı eğitim modellerinden yararlanılmıştır. Bu modellerin dört farklı özelliği belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim modellerini etkileyen faktörlerin, uygulanan öğretim yöntemlerinin olumlu ve olumsuz yönleri incelendi. Bu amaçlar için değerlendirilen kaynakların toplanmasında farklı çalışmalar değerlendirildi.

Araştırmada eğitim düzeyine yapılan olumlu katkılarla ilgili geçmişte yapılan çalışmalar irdelendi. Güncel çalışmalara dikkat çekilmesi amaçlandı. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri göz önünde bulunduruldu. Katılımcıların, toplumsal cinsiyet, eğitim, eğitimde kadının yeri ile ilgili fikirleri değerlendirildi. Rol model olarak seçilen aydınların, katılımcılarımızın hayatındaki payı incelenmeye çalışıldı.

Eğitimde yaşanan cinsiyet ayrımcılığını azaltmak için yapılan çalışmaların Azerbaycan'da daha çok 1900 – 1937 yıllarında yapıldığı ve olumlu sonuçların alınmış olduğu görüldü (Seferov ve Akkuş, 2005; 360).

Çalışmada, cinsiyete dayalı olarak yaşanan olumsuzlukların devam ettiği, Azerbaycan'ın eğitim sisteminde yaşanan çeşitli sorunların Sovyetler döneminden günümüze kadar devam ettiği araştırılan kaynaklarda daha çok görülse de, günümüzde eğitimle ilgili yapılacak çalışmaların da arttırılması gerekliği görüldü.

Kadın ve erkeklerin toplumdaki rolleri, hem coğrafi özellikler hem de kültür tarafından çerçevelenmekte ve zaman içinde farklılaşmaktadır (Şahin, Korkmaz, 2018: 742). Çalışmamız da, katılımcıların ebeveylerinin eğitim seviyesi yükseldikçe, kız çocuklarının eğitimine daha fazla eğilim olduğu izlendi. Eğitim seviyesi daha yüksek ailesi olanların, çağdaş eğitimde kız çocuklarının yeterince fırsat eşitliğine sahip olmadıkları görüşü hakimdi. Kültür ve eğitim, bireylerin toplumsal cinsiyet tutumlarını ve ön yargılarını etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.

Kadının toplum içerisinde, sosyal ve iş yaşamında daha çok söz sahibi olması ve eğitim düzeyinin yükselmesi, toplumsal cinsiyet ait kalıplaşmış rolleri önemli ölçüde etkilemektedir. Günümüzde, geleneksel toplum içerisindeki kadın ve erkeklerin rolleri arasındaki mesafe, çağdaşlaşma sürecinde giderek daralmıştır. Bireylerin toplumsal rolleri, kadın ve erkek olarak değil, birey olarak anlam kazanmaya başlamıştır. Toplumda gelişmişlik düzeyi, bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe; kültürel olarak kadınlara ve erkeklere yakıştırılan kişilik özellikleri, tutumlar ve sorumluluklar eşit bir terazide tartılmaktadır. Toplum tarafından, kadın

ve erkek olarak cinsiyet kalıplarına sıkışmayan bir eğitim sistemi ağırlık kazanmaktadır.

Çalışmamız Türkiye ve Azerbaycan'ı birlikte irdeleyerek, toplumsal cinsiyet ve eğitim alanında yapılan nadir çalışmalar arasındadır. Katılmcıların, toplumsal cinsiyet rollerine ait genel yaklaşımları eşitlikçi tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Detaylı değerlendirildiğinde; kadınların, eğitimde geleneksel cinsiyet rolü, eğitim kurumlarında cinsiyet rolü ve mezuniyet sonrası mesleki yaşamın özellikle ilk dönemlerinde, toplumda henüz geleneksel yaklaşımın izlerinin baskın olduğu görülmektedir.

Toplumun geleceğini taşıyacak kadınlarımızın eğitimlerinde; kendine güveni yüksek, geniş görüşlü bireyler olmaları için çaba gösterilmelidir. Kaliteli eğitim programlarının sayısının her geçen gün arttırılması için özellikle kız öğrencilerin kendilerini ve çevresindekileri nasıl algıladıkları da incelenmelidir.

Eğitimin ulusal ve uluslararasındaki yerini eşsiz kılan en önemli parametrelerden biri, çağdaş ve gelişmiş toplumlarda eğiime verilen değerin, toplumları her zaman bir adım önde tutması olduğu görülmektedir. Eğitimi toplumun temeline koyan, bu temel içerisinde, kadınların yerini özel kılan ülkeler; üreten, toplumun gelişmesine katkı sağlayan, dinamik ve bilinçli nesiller yetiştirmektedir. Eğitim, bu değerli görevini yerine getirirken cinsiyet ayrımına gidilmemeli, kadınlar eğitimde fırsat eşitliğinden uzak bırakılmamalıdır. Gelecek nesillerin eğitim açısından donanımlı yetişmesinde, kadınların rolu çok değerlidir. Muaasır medeniyetler seviyesine ulaşabilmek ve çağdaşlık yolunda bu durum göz ardı edilemez.

KAYNAKÇA

Abbasov, A. (2017). Azerbaycan'da anayasal gelişim. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *İstanbul Ticaret Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku, İstanbul*,1-180.

Akifoğlu, V. (2020). Azerbaycan'da Milli Direniş (1917-1930), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 57(2), 776-795.

AliyevaA.(2019).Studies on the resolution of education problems in the period of Azerbaijan Democratic Republic (1918-1920).*5.InnovationandGlobalIssuesCongressBook*, 518-529.

Beasley, M.A, Fischer M.J. (2012). Why they leave: The impact of stereotype threat on the attrition of women and minorities from science, math and engineering majors, Social Psychology of Education, 15(4), 427-448.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 3, 108-114.

Boyd, V.S., Hunt, P.F., Kandell, J.J., ve Lucas, M.S. (2003). Relationship Between Identity Processing Style and Academic Success in Undergraduate Students. Journal of College Student Development 44(2), 155-167.

BudakA.(2018).Müsavat Partisinin 1911–1922 yılları arasındaki Faaliyetleri",*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 28(2),333-343.

Casad, B. J., Hale, P. ve Wachs F. L. (2017). Stereotype threat among girls: Differences by gender identity and math education context, Psychology of Women Quarterly, 41(4), 513-529.

Coşkun A. (2015). Türkiye'de Kadın Eğitimi ve Dinselleşme Bağlamında Karma Eğitim Tartışması, Eleştirel Pedagoji Dergisi, 38, 32-42.

Dhar, D., Jain, T., ve Jayachandran, S. (2019). Intergenerational transmission of gender attitudes: Evidence from India, The Journal of Development Studies, 55(12), 2572-2592.

DSK, (2021). Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi internet səhifəsi, https://www.stat.gov.az. (E. T. 03.10.2021).

Durakbaşa A. (2000). Halide Edib: Türk modernleşmesi ve feminizm. İletişim Yayınları, 1-262.

Demirdirek, H. ve Şener, Ü. (2014). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi 2014. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV),1-113.

Erdem A. (2011). Atatürk'ün eğitim liderliğinin başarısı: Türk Eğitim Devrimi, Belgi Dergisi, 2, 163-181.

Erol, A. (2021). Toplumsal Cinsiyet Kavramı Bağlamında Feminist Yaklaşımların Bir Analizi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 53, 31-54.

Gahramanlı,N.(2019).Stalin döneminde sönen hayatlar: sürgün ve kadin/lives that fell apart during the Stalin period,*Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*,7(19),165-179.

Goldscheider, F.,Bernhardt, E.,Lappegård,T.(2015). The gender revolution: A framework for understanding changing family and demographic behavior,*Population and development review*, 41(2), 207-239.

Güven,İ.(2001). Tanzimattan Cumhuriyete Kadın Eğitimi Düşüncesinin Gelişimi (Osmanlı Düşünürlerinin Kadın Eğitimine Bakışları),*Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 34(1), 61-70.

Halpern, D.F., Benbow, C.P., Geary, D.C., Gur, R. C., Hyde, J.,S,ve Morton Ann Gernsbacher, M.A. (2007). The science of sex differences in science and mathematics, Psychological science in the public interest, 8(1), 1-51.

Hüseyinli,N.,Yiğit,Y.(2017).İş Hukuku'nda Kadın Çalışanların Korunmasına İlişkin Hukuki Düzenlemeler (Azerbaycan Ve Türk İş Hukuku Karşılaştırmalı Olarak,*Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(2), 279-328.

Ihlen, Ø., Fredriksson,M.(2018). Public relations and social theory: Key figures, concepts and developments, *Routledge,TaylorveFrancis*,2, 1-150.

Jalovaara, M., Neyer, G., Andersson, G., Dahlberg, J., Dommermuth, L., Fallesen, P., ve ark. (2019). Education, gender, and cohort fertility in the Nordic countries, European Journal of Population, 35(3), 563-586.

Kamer,T.(2015). II. Meşrutiyet dönemi karma eğitime ilişkin fikirler ve tartişmalar.*KastamonuEğitimDergisi,*23(2),401-412.

Kaplan,İ. (1999).Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi,*Kitabiyat,İletişim Yayınları İstanbul*, 2(1).125-130.

Kastrati, Z.,B. (2017). Azerbaycan Edebiyatının Modernleşmesinde Hasan Bey Zerdabi'nin "Ekinçi" Gazetesinin Rolü', İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(7), 264-276.

Kaya,M.(2019). 1917 Şubat devriminden bağımsızlığa kadar Kuzey Azerbaycan'ın durumu,*Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken,* 11(3), 225-238.

Məmmədov, Z., Tuzcuoğlu, F., Kol, S. (2019). Türkiye ve Azerbaycan'daki eğitim sistemlerinin incelenmesi, Azərbaycan və Türkiyə Universitetlərinin Əməkdaşlıq İstiqamətləri: Mövcud Vəziyyət və Perspektivlər, 1-252.

Millî Eğitim Bakanlığı, ve Strateji Geliştirme Başkanlığı, " Millî Eğitim İstatistikleri: ÖrgünEğitim(2019/20)",https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=424 (E.T.01.09.2021).

Moreira, G., Lorenzato, L., Neufeld, C., ve Almeida, S. (2018). Brazilian Version of the Body Appreciation Scale (BAS) for Young Adolescents. The Spanish Journal of Psychology, 21, 21-35.

Özaydinlik,K.(2014).Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye'de kadın ve eğitim,*Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* 14(33), 93-112.

Özdemir, Z., G Yalman, G., Bayrakdar, S. (2012). Kadın İstihdamı ve Ekonomik Kalkınma: Geçiş Ekonomileri Örneği, Paper presented at the International Conference On Eurasian Economies, 115-123.

Powell., G.N. (2018). Women and men in management, Sage Publications, 1-275.

Quliyeva, S. (2012). Kadının çalışmasına yönelik tutumlar Azerbaycan - Türkiye karşılaştırması, (Tez Danışmanı: Dökmen Y.) (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), 1-167.

Senemoğlu,N.(2001).Atatürk ve Eğitim,*Eğitim Dünyası Dergisi.* 1-10.

Serçelik, H., Çifçi,D. (2021) Toplumsal cinsiyet kalıpları açısından göstergebilimsel analiz: Beko ve Dove. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 23-46.

Steele, C. M. (1997). A threat in the air: How stereotypes shape intellectual identity and performance, American psychologist, 52(6), 613-629.

Suleymanlı,J.(DanışmanYalçınkaya,A.)(2018). Azerbaycanlı mecburi göçkünlerin uluslararası hukuk mücadelesi, *MarmaraÜniversitesi,SosyalBilimlerEnstitüsü*. https://avesis.marmara.edu.tr/yonetilen-tez/ffd7c42c-db45-4999-bc17ff2d126a437d/azerbaycanli-mecburi-gockunlerin-uluslararasi-hukuk-mucadelesi (E.T.01.09.2021).

Sayılan, F.(2012). Toplumsal cinsiyet ve eğitim, Ankara: Dipnot Yayınları, 2012,1-33

Seferov, R.veAkkuş,A.(2005).Azerbaycan Nüfusunun Eğitim Açisindan Analizi,*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,13, 357-376.

Sumbas, E., Erdemir, N. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu ile Duygu Düzenleme Arasındaki İlişki, Ziya Gökalp Eğtim Fakultesi Dergisi, 39, 117-125.

Swami,V.(2015).Cultural influences on body size ideals,*European Psychologist*, 20(1),1-15.

Şahin, M.K, Çoban, A., Korkmaz, A. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği ve Türk eğitim sistemindeki yeri: okul öncesi öğretmen adaylarinin gözünden, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi,3(2),735-752.

Turan,R.(2016). Türkiye'de bir Azerbaycanşinaslik ocağı: Azerbaycan Kültür Derneği,*Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi,* 5(3), 1182-1203.

West, C., Fenstermaker, S. (1995). Doing difference: Routledge, Gender and Society, 9(1), 8-37.

Woodcock, A., Hernandez, P. R., Estrada, M., ve Schultz, P. W. (2012). The consequences of chronic stereotype threat: Domain disidentification and abandonment. Journal of Personality and Social Psychology, 103(4), 635–646.

Yagublu, N. (2015). Mehmet Emin Resulzade Ansiklopedisi, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, 1-506.

YakışanR.(2017).19. Yüzyıl Azerbaycan Kadınının Sosyal Durumunun Yenileşmesinde Hacı Zeynelabidin Tagiyev'in Etkileri,*Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi,* 2(1), 92-111.

Zeynalova,Z. (2020). Azerbaycan'da Sosyal Adaletin Güçlendirilmesi,*Anadolu Üniversitesi*.

Evrak Tarih ve Sayısı: 11/12/2020-480555

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 29563864-050.04.04-E.480555 11/12/2020
Konu : Kararlar

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Gülden ÖZCAN AYNACI

Danışmanlığını yaptığınız, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Turana VALİYEVA'nın araştırması ile ilgili yapmış olduğunuz başvuru Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 02.12.2020 tarihli toplantısında alınan 08/04 numaralı kararı ile uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan

Ek:Etik Kurul Kararı

Adres:Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
Telefon:2842234004 Faks2842234203
E-Posta:ozelkalem@trakya.edu.tr Elektronik Ağ:http://www.trakya.edu.tr/

Bilgi için: Serkan ÖÇAL
Unvanı: Sekreter

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Oturum Sayısı: 2020/08
KARAR NO: 2020.08.04

Karar Tarihi: 02.12.2020

Akademik Danışmanlığını Üniversitemiz Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Öğretim Üyesi, Dr.Öğr.Üyesi Gülden AYNACI'nın yaptığı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Turana VALİYEVA tarafından Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunda değerlendirilmek üzere gönderilen "Azerbaycan ve Türkiye'de Kadınların Eğitimine Bakış: 18-35 yaş Kadınların Penceresinden" başlıklı araştırma dosyası incelenmiştir. Araştırmanın; gerçekleştirilmesinde etik bilimsel standartlar açısından sakınca bulunmadığına mevcudun oy birliği / oy ~~çokluğu~~ ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Prof. Dr. Rıdvan CANIM
Üye
Edebiyat Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐Evet ☒hayır

Prof. Dr. Yüksel BAYRAK
Üye
Kariyer Uygulama ve Araştırma Merkezi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Prof. Ahmet Hamdi ZAFER
Üye
Devlet Konservatuvarı
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐Evet ☒hayır

Prof. Dr. Cem ÇUHADAR
Üye
Eğitim Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Prof. Melihat TÜZÜN
Üye
Güzel Sanatlar Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐Evet ☒hayır

Doç. Dr. Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU
Üye
İlahiyat Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Doç. Dr. Esma MIHLAYANLAR
Üye
Mimarlık Fakültesi

Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç. Dr. Emre ATILGAN
Üye
Proje Koordinasyon Uyg.ve Arş.Merk.

Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN
Üye
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç. Dr. Gökhan ILGAZ
Üye
Roman Dili ve Kültürü Arş.Enst.
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KILIÇ
Üye
Balkan Araştırma Enstitüsü
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır